

Verschijnt tweemaal per jaar
**Nederlandse
Vereniging voor
Vlaggenkunde**

Vlag! 26

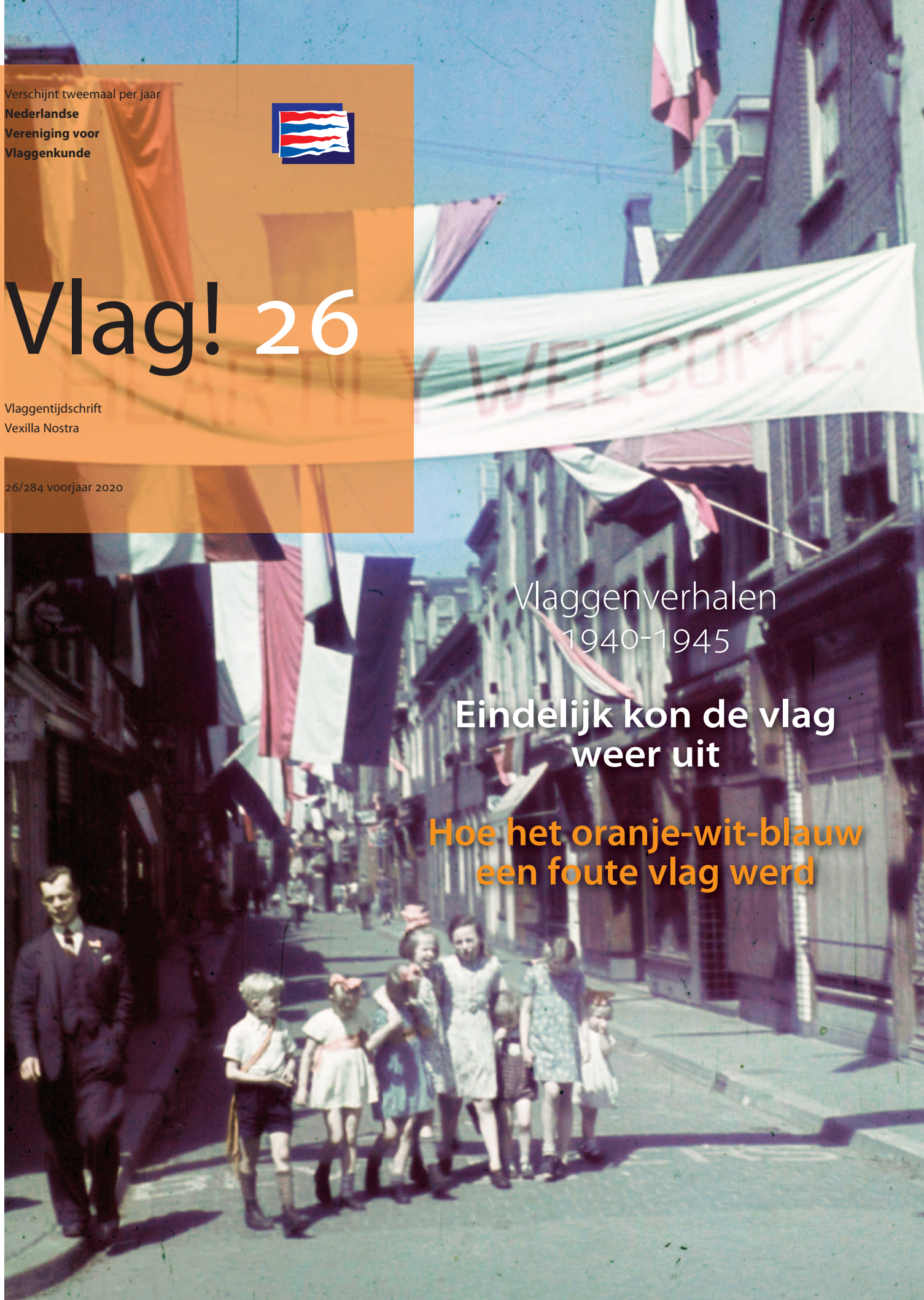
Vlaggentijdschrift
Vexilla Nostra

26/284 voorjaar 2020

Vlaggenverhalen
1940-1945

**Eindelijk kon de vlag
weer uit**

**Hoe het oranje-wit-blauw
een foute vlag werd**

Colofon

Vlag! 26/284
Jaargang 54
Voorjaar 2020
ISSN 1877-167X

Vlag! is (sinds 2009) de voortzetting van het Vlaggen tijdschrift Vexilla Nostra van de Nederlandse Vereniging voor Vlaggenkunde. Het verschijnt twee keer per jaar.

De Nederlandse Vereniging voor Vlaggenkunde (NVvV) werd op 19 maart 1966 opgericht met als doel de mensen bijeen te brengen met een interesse voor vlaggen en vaandels, zowel Nederlandse als die in het buitenland. Vexilla Nostra was vanaf de start het verenigingsorgaan. De NVvV is de oudste vlaggenkundige vereniging in de wereld.

Bestuur:
Davied van Berlo (voorzitter),
Marcel van Westerhoven (secretaris),
Willem van Zon (penningmeester),
Theun Okkerse (vice voorzitter),
Jaap Groen (lid).

Vlag! wordt toegezonden aan de leden van de Nederlandse Vereniging voor Vlaggenkunde. Aanmelden voor lidmaatschap van de NVvV (minimaal € 30 per jaar) kan bij secretaris Marcel van Westerhoven, Willemsbos 89, 2134 EC Hoofddorp. Per email: secretaris@vlaggenkunde.nl. Rekening nummer (IBAN): NL94 INGB 0001 3234 45.

Online:
De Nederlandse Vereniging voor Vlaggenkunde is ook te vinden op het internet.
www.vlaggenkunde.nl.

Facebook:
<https://www.facebook.com/groups/vlaggenkunde/>
en op Twitter: <https://twitter.com/vlaggenkunde>

Redactie Vlag!
Jurg Blom, Daan van Leeuwen,
Theun Okkerse (vormgeving en beeld),
Jos Poels (hoofdredacteur).

Vaste medewerkers:
dr. Willem van Ham, Hans Horsting,
Hans IJbrandy en Marcel van Westerhoven.

Postadres:
Eemsteynplein 7
3312 JA Dordrecht
email:
redactie@vlaggenkunde.nl

Grafische vormgeving:
Theun Okkerse c/o Pictoright

Printwerk en verzending:
RAD Dordrecht

De redactie doet er alles aan om de informatie in Vlag! zo accuraat mogelijk te doen zijn. Het NVvV-bestuur en de redactie zijn niet verantwoordelijk voor eventuele fouten en (politieke) meningen in de artikelen. De artikelen vallen onder de verantwoordelijkheid van de desbetreffende auteurs.

© Het copyright van de artikelen in dit blad berust bij de auteurs. Niets uit de uitgave mag worden veeleenvoudigd, opgeslagen in een elektronisch databestand of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of anderszins zonder schriftelijke toestemming van de uitgever.

© No part of this magazine may be reproduced in any form by print, photoprint, microfilm or any other means without written permission of the publisher.

FOTO OMSLAG
De Vriesestraat in Dordrecht is op 6 mei 1945, de dag na de Bevrijding, een grote vlaggenzee. Op het spandoek staat geschreven HEARTILY WELCOME en op de straat: BEVRIJDE. Beeldbank Dordrecht, 1168_1391

Fout

Het is tegenwoordig stukken minder, maar er hangt nog altijd een beetje een fout imago over vlaggenkunde. In m'n jongere jaren als vlaggenkundige heb ik me vaak moeten verdedigen voor mijn interesse in vlaggen. Nog meegemaakt dat ik, door mensen die de oorlog hadden meegemaakt, werd uitgemaakt voor fascist. Niet voor mijn rol in de oorlog – dat kan niet, want ik ben van daarna – maar omdat ik me uitsprak vóór het uitsteken van de Nederlandse vlag.

Fascisme en de oorlog hebben vlaggen inderdaad een verkeerd imago bezorgd. Vlaggen werden door de zwart- en bruinhemden gebruikt én misbruikt in de nationaal-socialistische propaganda. Hitler zag graag veel vlaggen, maar dan wel met het door hem ontworpen hakenkruis erop. We kennen allemaal wel de beelden van partijdagen in Neurenberg waar zeeën aan vlaggen en vaandels te zien zijn, gedragen door geüniformeerde mannen. Het zijn angstige beelden die blijven hangen.

In Nederland woedde tijdens de bezetting ook nog een oorlogje in de oorlog. De al eeuwenlang smeulende strijd over de kleur van de bovenste baan van de Nederlandse vlag, werd door een foute politieke stroming (de NSB) flink aangewakkerd. De Fouten wilden de oranje-wit-blauwe vlag tot landsvlag verheffen. Dat gebeurde onder de beschermende vleugels van de Duitse bezetter. Dit alles maakte die 'Prinsenvlag' tot een foute vlag. Dat imago heeft het oranje-wit-blauw niet meer kwijtgeraakt.

En dat is vlaggenkunde: kijken naar vlaggen en benoemen welke emoties bij het gebruik ervan worden opgerakeld. De Tweede Wereldoorlog (1939-1945) heeft vlaggenkundig heel veel teweeg gebracht. Niet alleen ontstonden er in die tijd nieuwe landen, met nieuwe vlaggen, ook het gebruik van vlaggen was anders dan anders. Nooit eerder werd er in Nederland zo massaal de vlag uitgestoken als bij het binnenhalen van de geallieerde bevrijders.

Dit jaar is het 75 jaar geleden dat er voor heel Nederland een einde kwam aan vijf jaar Duitse overheersing. In het Zuiden van het land waren de nazi's al in de herfst van het jaar daarvoor verdreven. Vlag! herdenkt de jaren die diepe wonden hebben nagelaten in dit herdenkingsjaar met een speciaal nummer, dat vrijwel in zijn geheel is gewijd aan vlaggen tijdens de oorlog en de bevrijding. We onderzoeken de vlaggen, het gebruik ervan, en de emoties die ze oproepen.

Achter alle verhalen ging in werkelijkheid echter heel veel ellende en verdriet schuil. Dat aspect komt amper tot zijn recht als we het over de stukken stof hebben, die vlaggen worden genoemd. En dat is eigenlijk fout.

Jos Poels, hoofdredacteur

Najaarsnummer Vlag!

Het eerstvolgende nummer van Vlag! verschijnt begin oktober. Daarin zal een verhaal staan over de vlag van Twente. De in Oost-Overijssel populaire rode vlag met een springend wit paard, een ros, heeft een Duits verleden.

Er is in Vlag! 27 nog plaats voor andere verhalen die met vlaggen te maken hebben. De redactie van Vlag! nodigt u uit om uw eigen vlaggenonderzoek op te schrijven en te delen met andere NVvV-leden en lezers. Bijdragen voor het najaarsnummer dienen uiterlijk 31 augustus bij de redactie (redactie@vlaggenkunde.nl) binnen te zijn.

Vlag! 26 Vexilla Nostra 284

NIEUWS

4 De vlag uit voor...

Vlaggen in het nieuws, in binnen- en buitenland. Onder meer met de nieuwe vlag van het autonome Bangsamoro in de Filipijnen; een hernieuwde belangstelling voor gemeentevlaggen van Dordrecht en Heerlen; en een nieuwe gemeentevlag voor Westerwolde in Groningen.

BINNENLAND

6 Mei 1940, witte vlaggen in Rotterdam

HANS HORSTING zocht uit hoe het zit met de witte vlag die in het Museum Rotterdam wordt bewaard. Die vlag symboliseert de overgave van Nederland in mei 1940, toen de Duitsers Nederland binnenvielen.

8 Oranje-wit-blauw: van kanshebber tot helemaal fout

JOS POELS heeft in archieven en oude kranten gekeken om uit te vinden hoe de allereerste Nederlandse oranje-wit-blauwe, de prinsenvlag, door de oorlog en de NSB helemaal in diskrediet raakte.

16 Het Museumstuk

In het Stedelijk Museum Breda wordt een jurk in de nationale kleuren oranje, rood, wit en blauw tentoongesteld. Die door een jonge vrouw bij de bevrijding in de herfst van 1944 en in mei 1945 gedragen werd en de naam bevrijdingsjurk kreeg.

18 Gemeentevlaggen tijdens de oorlog

MARCEL VAN WESTERHOVEN heeft in een in de oorlog gepubliceerd boekje de Nederlandse gemeenten gevonden die toen eigen vlaggen hadden, en waarschijnlijk ook voerden.

BUITENLAND

20 Nederlandse kleuren verstopt in Jappenkampen

HANS HORSTING heeft gekeken hoe Nederlanders die door de Japanners gevangen werden gehouden er de moed probeerden in te houden door de Nederlandse kleuren subtiel te gebruiken of die heel goed te verstoppen.

22 Vlaggen hotel De Wereld van vuilverbrander gered

HANS HORSTING sprak met Jean Kreunen, voormalig eigenaar van het Achterhoeks Museum 1940-1945 in Hengelo (Gelderland). Deze meent de vlaggen te hebben die de geallieerden op 5 mei 1945 voor hotel De Wereld in Wageningen hadden wapperen, toen de Duitsers daar capituleerden.

24 Naïviteit of geschiedvervalsing

WIM SCHUURMAN verbaasde zich erover dat tegenwoordig, als de bevrijding wordt herdacht, Canada met een vlag wordt gerepresenteerd die in 1945 nog helemaal niet bestond. Canada speelde een grote rol bij de bevrijding van Nederland.

26 Kruis van Lotharingen

HERVÉ CALVARIN, erevoorzitter van de Franse vlaggenkundige vereniging, onderzocht de herkomst en het gebruik van het Kruis van Lotharingen op de vlaggen van de Vrije Fransen tijdens, en ook ná de Tweede Wereldoorlog.

VLAGGENKUNDE

29 NVvV-bestuur

Het bestuur van de Nederlandse Vereniging voor Vlaggenkunde geeft een update van wat er zoal speelt binnen de vereniging.

30 Wim Schuurman

In memoriam van vlaggenkundige en redactielid Wim Schuurman.

31 Hijsen of niet

De uit 1965 daterende Canadese vlag. Kan die worden gebruikt om situaties uit de oorlog te representeren? Drie meningen.

32 Afgevlagd

THEUN OKKERSE zocht en vond in de beeldbank van het gemeentearchief van Dordrecht foto's uit de oorlog en de tijd direct daarna met vlaggen erop.

Cuba Het parlement van Cuba heeft op 13 juli 2019 een nieuwe wet aangenomen die de nationale symbolen regelt. Deze vervangt een soortgelijke wet uit 1983 en is veel strenger als het om het misbruik van de nationale symbolen gaat, zoals de vlag. De nieuwe wet werd op 19 september van kracht toen die werd gepubliceerd in de *Gazeta Oficial de la República de Cuba*, het staatsblad van de communistische eilandstaat in het Caribisch gebied.

Het uiterlijk van de Cubaanse vlag, die ook wel *Estrella Solitaria* (Eenzame Ster) wordt genoemd, is gelijk gebleven: vijf blauw-witte banen, met een rode broekingdriehoek met daarop een witte vijfpuntige ster. Die wordt al gevoerd sinds het eiland in 1902 onafhankelijk werd. De vlag was eerder in 1850 in New York ontworpen door de daar in ballingschap levende Cubaanse dichter Miguel Teurbe Tolón. De Amerikaanse *Stars and Stripes* gebruikte hij als voorbeeld.

Volgens de nieuwe wet mogen burgers de Cubaanse vlag niet gebruiken in combinatie met een buitenlandse vlag; zij mag niet zo worden opgevouwen dat die open kan vallen; en er mag beslist niet op worden geschreven.

Bangsamoro De eerste wet die het nieuwe parlement van Bangsamoro op 23 augustus 2019 aannam, was die van de regionale vlag. Het moslimdeel van het Filipijnse eiland Mindanao had zich vorig

jaar januari in een referendum voor autonomie uitgesproken. De moslims gebruikten al een eigen vlag voordat de autonomie inging. Die was in de kleuren van de Filipijnse vlag (*Vlag! 24*, pagina 4). Die kleuren zijn nu losgelaten. De

nieuwe Bangsamoro-vlag heeft drie even hoge banen groen, wit en rood. Groen staat voor de islam, wit voor *sakina*, de door Allah geïnspireerde rust, en rood voor het bloed dat vloeiende tijdens de jarenlange strijd voor de autonomie. De gele wassenaar staat voor de beginselen van de islam. De zevenpuntige ster tussen de hoorns van de wassenaar, symboliseert de zeven gebieden die nu deel uitmaken van het autonome Bangsamoro. De kris op de onderste rode baan, is een traditioneel Moro-zwaard. Het gekromde zwaard staat voor bescherming en weerstand, en herinnert aan de tijd dat het Moro-volk moest vechten tegen onderdrukking, tiranie en onrechtvaardigheid.

Guam Het eiland Guam in de Pacific is afgelopen november een procedure gestart om lid te worden van de UNPO, de in Nederland opgerichte internationale organisatie van volkeren die zich niet gerepresenteerd voelen. De uit 1917 daterende en in 1948 aangepaste vlag van het Amerikaanse eiland zal Guam dan representeren.

Guam is het grootste en zuidelijkste eiland van de Marianen-groep, ten oosten van de Filipijnen. De andere eilanden in deze groep – de

Noordelijke Marianen – zijn ook Amerikaans. Het is met name de Chamora, de oorspronkelijke bevolking van Guam, die erkenning zoekt. Het eiland heeft sinds het in 1521 door de Spanjaarden werd ontdekt,

nooit meer zelfstandigheid gekend. In 1899 moest Spanje het eiland aan de Verenigde Staten afstaan, die het de status van territorium gaven. Die is sindsdien niet veranderd. Guam heeft geen kans gehad om zich internationaal te profileren, en was daardoor ook niet in staat zijn politieke toekomst te bepalen.

Guam, dat 165.000 inwoners telt, staat sinds 1946 op de lijst van de afhankelijke gebieden die door de Verenigde Naties wordt bijgehouden. De Verenigde Staten hebben op Guam een belangrijke marine- en luchtmachtbasis.

De vlag – een blauw veld met het zegel van Guam erop – werd in 1917 door Helen L. Paul ontworpen, de vrouw van een Amerikaanse marineofficier. Het blauw stond voor de Pacific. In 1948 kreeg de vlag een rode rand om daarmee aan te geven dat er tijdens de Tweede Wereldoorlog veel bloed is gevloeid bij de herovering van het eiland op Japan door de Amerikanen.

Bougainville De bevolking van het autonome eiland Bougainville, in het zuidwesten van Papoea-Nieuw Guinea, heeft zich in overgrote meerderheid voorstander getoond van onafhankelijkheid. Bij een referendum, dat plaats vond tussen 23 november en 7 december vorig jaar, sprak zich ruim 98 procent van de bevolking uit om alleen en als zelfstandig land verder te willen gaan.

Sinds de onafhankelijkheid van Papoea-Nieuw Guinea in 1975 roept de bevolking van Bougainville dat het ook onafhankelijkheid wil. Die is al twee keer eerder eenzijdig geproclameerd, wat weer leidde tot bloedvergieten. In de zomer van 2005 kreeg Bougainville al de status van autonome regio, de eerste in Papoea-Nieuw Guinea.

Als Bougainville onafhankelijk mocht worden, zal de vlag zeer zeker niet veranderen. Op 13 juni 2018 bevestigde het parlement van Bougainville de vlag, die uit 1975 dateert ten tijde van de eerste eenzijdige onafhankelijkheidsverklaring. Die heeft een kobaltblauw veld met in het midden een groene schijf, de Pacific voorstellende met daarin het (groene) eiland Bougainville. Daar ligt weer een witte schijf met haaiantanden overheen, het vroeger op het eiland gebruikte schelpengeld symboliserende. Daaroverheen weer een zwarte schijf die voor de huidskleur van de bevolking staat, met daarop een *upe*, een traditionele hoofdtooi die in delen van Bougainville door jongens wordt gedragen die volwassen aan het worden zijn.

Dordrecht De stadsvlag van Dordrecht zal prominenter uitgestoken worden. De rood-wit-rode vlag zal voortaan elke dag, dag-en-nacht wapperen op drie gebouwen in de Dordtse binnenstad. De gemeenteraad heeft dit eind vorig jaar besloten. Dordrecht viert dit jaar (2020) dat het 800 jaar stadsrechten heeft. De stad voert al heel lang een rood-wit-rode banenvlag. Tot nog toe werd de Dordtse vlag van gemeentewege alleen uitgestoken tijdens evenementen. Maar nu wappert zij op de toren van de Grote Kerk, het stadskantoor en het stadhuis.

De Dordtse stadsvlag zal worden vervangen door de Nederlandse op dagen waarop volgens de vlaggeninstructie van de Rijksoverheid gevlagd dient te worden, zoals op Koningsdag en 4 en 5 mei. In Dordrecht is het bovendien gebruik om op diverse dagen speciale vlaggen uit te steken vanaf de toren van het stadhuis. Dit gebeurt tijdens de internationale dag van de vrede (vredevlag), Coming Out Day (regenboogvlag) en de internationale dag van de mensenrechten (Amnesty International-vlag).

Heerlen Heerlen in Zuid-Limburg heeft zijn gemeentevlag herontdekt. In december presenteerde de gemeente een Vlaggenplan, dat als doel heeft om de vlag op zoveel mogelijk plaatsen in de gemeente uit te steken.

De Heerlense gemeentevlag – een blauw veld met een gele adelaar erop – werd door de gemeenteraad op 6 februari 1966 vastgesteld. Er wordt nu gezegd dat blauw staat voor de hardwerkende mensen en

de gele adelaar voor de stad Heerlen die grote veranderingen trofseerde.

Alle openbare gebouwen in Heerlen zijn door de gemeente inmiddels voorzien van een gemeentevlag. En inwoners kunnen er eentje aanschaffen bij de Visit Zuid-Limburg shop (voorheen VVV-kantoor) voor nog net geen twintig euro.

Volgens het raadsbesluit uit 1966 is de Heerlense vlag vierkant. De vlaggen die nu worden gepromoot, zijn rechthoekig.

Westerwolde De Groningse gemeente Westerwolde heeft op 4 maart één van de twee voorstellen voor een gemeentevlag aangevaard die de Hoge Raad van Adel had aangereikt. De vlag is gevierendeeld over een derde van de vlaglengte, blauw en geel, met in de

broektop een gele samengebonden korenschoof waaruit ter weerszijde twee gebladerde ranken. Westerwolde, dat over een lengte van meer dan vijftig kilometer aan Duitsland grenst, ontstond op Nieuwjaarsdag 2018

door het samenvoegen van Vlagtwedde en Bellingwedde. Het wapen werd de nieuwe gemeente toegekend op 23 oktober 2017 bij Koninklijk besluit. De nieuwe gemeentevlag is daarvan een afgeleide. De korenschoof – die ook in het wapen voorkomt – is ontleend aan het zegel uit 1316 van het landschap Westerwolde. Dit is ook het symbool waaraan de nieuwe gemeente Westerwolde de meeste waarde hecht.

Westerwolde voerde tot de aanname van de nieuwe vlag een logo-vlag. De reden om tot de nieuwe vlag te komen, was dat Westerwolde zijn vlag graag geregistreerd wilde hebben in het vlaggenreger van de Hoge Raad van Adel. Daarvoor kwam de logovlag niet in aanmerking.

Mississippi De vlag van de Amerikaanse staat Mississippi heeft de vlag van de Zuidelijke Staten prominent in haar kanton staan. Omdat de Zuidelijke Staten zich anderhalve eeuw geleden van de Verenigde Staten wilden afscheiden om zodoende de slavernij in stand te houden, staat die vlag symbool voor rassensongelijkheid. De vlag van Mississippi verdeelt al jaar en dag de bevolking van de staat.

Het Democratisch parlementslid in het Huis van Afgevaardigden Bryant W. Clark heeft begin februari een wetsontwerp ingediend dat er uiteindelijk toe moet leiden dat Mississippi een vlag krijgt zonder verwijzing naar het slavernijverleden. Clark stelt in zijn wetsvoorstel voor om een breed samengestelde commissie te benoemen die het hele jaar 2020 de tijd krijgt om met twee alternatieven te komen voor de huidige vlag. Die alternatieven moeten niet alleen het verleden, maar ook het toekomstperspectief van Mississippi geen geweld aandoen. De definitieve keuze zal dan begin volgend jaar worden gemaakt door het Huis van Afgevaardigden en de Senaat.

Het is niet de eerste keer dat wordt geprobeerd de vlag van Mississippi veranderd te krijgen. Nog in april 2001 vond er een referendum plaats

waarbij een meerderheid ervoor koos de uit 1894 daterende vlag te behouden.

Minnesota De Amerikaanse staat Minnesota heeft een van de ingewikkeldste vlaggen van de Verenigde Staten. Er staan onder meer 67 balletjes op, negentien sterren, een bos, een landbouwer, een op een paard galopperende indiaan gewapend met een speer, en er zijn ten minste zes verschillende kleuren in verwerkt.

Begin februari dit jaar heeft Peter Fischer van de Minnesota Democratic-Farmer-Labor Party (DFL), een wetsontwerp ingediend, dat ertoe moet leiden dat de staat een nieuwe vlag krijgt. De afgevaardigde kwam twee jaar geleden op het idee toen hij werd benaderd door een aantal middelbare scholieren die zich beklagden over het uiterlijk van de vlag. Die vonden dat de huidige vlag een gemiste kans was om de staat met een goed beeldmerk neer te zetten. Het is niet de eerste keer dat er pogingen worden ondernomen om de vlag van Minnesota, die uit 1957 dateert, veranderd te krijgen. In 2002 werd ook al eens voorgesteld om te kijken of de staat een nieuwe vlag diende te hebben. Dat voorstel werd toen niet politiek niet opgepakt. □

Mei 1940, witte vlaggen in Rotterdam

De Rotterdamse capitulatievlag die nu wordt bewaard in Museum Rotterdam.

De witte vlag is een soort seinvlag, die aangeeft dat soldaten willen komen onderhandelen of willen stoppen met vechten. In het Museum Rotterdam bevindt zich een ‘Nederlandse’ met bloed besmeurde witte vlag. Ze markeert in figuurlijke zin de grens tussen het vooroorlogse Rotterdam en de na het Duitse bombardement herrezen stad. Deze witte vlag was ‘in functie’ toen op 14 mei 1940 de bommen vielen.

Door HANS HORSTING

De met bloed besmeurde vlag staat nu symbool voor het dramatische gebeuren in mei 1940 dat letterlijk en figuurlijk littekens heeft achtergelaten in de Rotterdamse stadsgeschiedenis. Ze heeft ruim veertig jaar in een kast gelegen voordat zij in het Museum Rotterdam terecht kwam. Wat is het verhaal van die vlag? En van andere witte vlaggen die toen een rol speelden? Waar kwamen die vlaggen vandaan en wie had ze gemaakt?

Al deze vragen zijn tot op heden nog maar ten dele en soms omstreden beantwoord, maar veel erover is wel duidelijk geworden. In het onderstaande is geput uit een onderzoek van Geert Bos getiteld ‘Witte vlaggen in Rotterdam, mei 1940’ (mei 2011) waarin uitspraken staan die voor sommige anderen nog een mysterie vormen; ze belichten niettemin een interessant stuk stadsgeschiedenis.

Wat gebeurde er? In de vroege ochtend van 10 mei 1940 landden Duitse parachutisten op vliegveld Waalhaven waarvandaan ze de zuidelijke bruggen over de Maas naar het Noordereiland bezetten. Ze kregen hulp van manschappen die met watervliegtuigen werden aangevoerd, die als taak hadden de bruggen in te nemen die van het Noordereiland naar de noordelijke Maasoever liepen. Het eiland werd bezet en daar vestigde zich de Duitse commandopost.

De noordelijke Maasoever werd door de Nederlandse militairen – voornamelijk door

Sergeant-majoor Gerrit van Ommering loopt met een witte vlag naar de Duitse bezetters om over het stoppen met vechten te onderhandelen.

mariniers – behouden. Er ontstond een patstelling. Op 13 mei kwamen er onderhandelingen. Twee Rotterdamse burgers werden door de Duitsers op pad gestuurd om namens de Noordereilanders de Nederlandse commandant te vragen zich over te geven: de bevolking vreesde nog meer slachtoffers dan er al te betreuren waren.

De Nederlandse commandant verbleef in de wijk Blijdorp, aan de noordkant van de stad. Hij wees het verzoek af. De volgende dag, 14 mei, werd er een Duits ultimatum in Blijdorp bezorgd. De Nederlandse afwijzing van dat ultimatum werd teruggebracht naar het Noordereiland.

Er werd daarna een tweede Duits ultimatum in Blijdorp afgegeven. Tijdens het terugbrengen van het – afwijzende – antwoord op dat tweede ultimatum naar het Noordereiland barstte het bombardement los. Daarop volgde de capitulatie. Drie Nederlandse militairen gingen door de vuurzee naar het Noordereiland met de capitulatieverklaring.

Er passeerden, volgens ooggetuigen rond de opritten van de bruggen, dus diverse ‘boodschappers’ met witte vlaggen bij verschillende situaties. Vier acties met vlaggen zijn daarbij volgens Bos te onderscheiden:

1. De actie van 13 mei van de twee burgers, ieder met een witte vlag, waarvoor de stof werd geleverd door lakens van bewoners van het Noordereiland. Beide burgers mochten hun vlag vanuit Blijdorp niet mee terug nemen “omdat alleen militaire parlementairs met witte vlaggen mogen lopen om met de vijand te

onderhandelen”. Dat gaf een problematische situatie, want de twee Nederlanders hadden de Duitsers toegezegd heen en terug de twee witte vlaggen te zullen tonen. Er ontstond een heel gevaarlijke situatie. Wat zouden op de terugweg de Duitsers doen wanneer die twee mensen geen witte vlag voerden? Met de – verder lege – handen omhoog, kwam het goed.

2. De actie van 14 mei, 09.00 uur: Drie Duitse militairen liepen met twee witte vlaggen over de Willemsbrug richting Blijdorp om hun eerste ultimatum aan te bieden. Die vlaggen waren gemaakt van twee tafellakens uit het magazijn van Vroom & Dreesman op het Noordereiland. Daarmee kwamen ze, na overhandiging van het ultimatum, weer terug op het eiland.

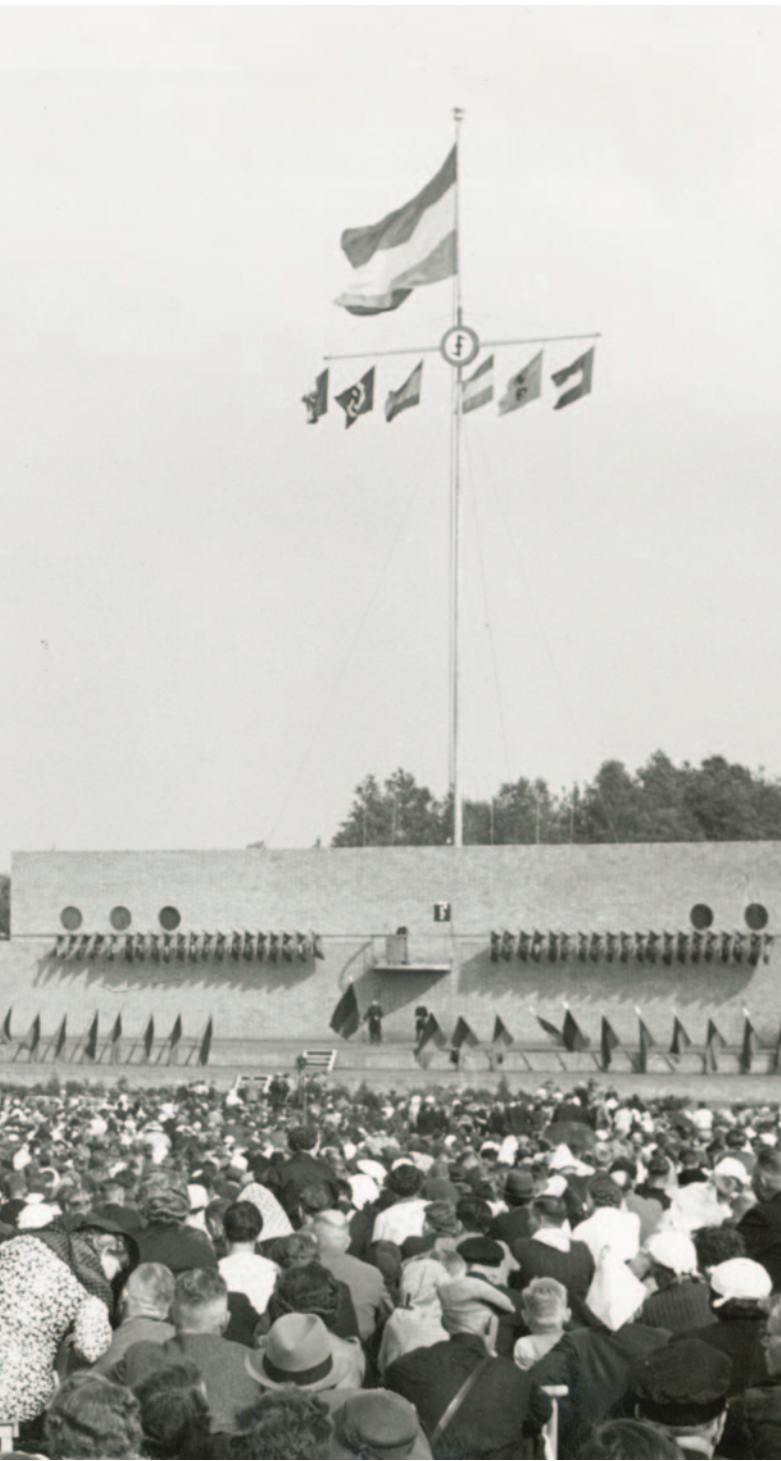
3. De actie van 14 mei, 12.00 uur: één witte vlag werd gedragen door de Nederlandse militair die het – afwijzende – antwoord op het ultimatum van Blijdorp naar het Noordereiland terugbracht. Er bestaat onduidelijkheid over die vlag. Was de militair vergeten een vlag vanuit Blijdorp mee te nemen? Of werd er bewust gekozen om er op de weg terug eentje te maken? In ieder geval lijkt het niet een van de hiervoor genoemde, door burgers gedragen vlaggen. Nee, aannemelijk is dat er in een woning bij het Beursstation van een stuk laken een vlag is gemaakt, die aan een gevonden bezemsteel met spijkers werd vastgezet, zodat er een ‘nieuwe’ witte vlag ontstond. Voordat de militair over de Willemsbrug naar het Noordereiland kon lopen, brak het bombardement los. Hij keerde terug naar het Beursstation

waar een gewonde marinier lag, die werd verbonden met een strook stof, afgescheurd van de witte vlag. Hierdoor kwam er bloed op de vlag terecht. De militair keerde terug naar Blijdorp waar de – bevelde – vlag in de kelder werd weggezet. Later is die daar door een van de Nederlandse militairen opgehaald, die haar bij hem thuis in een kast opborg. Daar heeft de vlag veertig jaar lang gelegen. En nu is ze dan eindelijk tentoongesteld in Museum Rotterdam, met de bloedvlekken erop.

4. De actie van 14 mei 16.00 uur. Dit betreft de aanbieding van de capitulatiebrief van de stad door drie Nederlandse militairen. Vlagdrager was volgens zijn getuigenis sergeant-majoor Gerrit van Ommering. De drie liepen vanuit Blijdorp door de brandende stad naar het eiland met ook weer een witte vlag, maar zonder bloedvlekken erop. Dat lijkt dus een andere vlag, die waarschijnlijk is gemaakt door een van die drie militairen die toevallig in Blijdorp woonde en die heel handig was. Dezelfde Nederlandse soldaat had ook al de ‘bloedvlag’ zo handig gefabriceerd. Het kan natuurlijk ook een van de twee hiervoor genoemde ‘burgervlaggen’ zijn geweest die hergebruikt werd en gedwongen in Blijdorp was achtergebleven.

Dankzij redelijk duidelijke foto’s en Duitse filmbeelden, alsmede verklaringen van getuigen en de vondst van de bevelde vlag heeft Geert Bos kunnen beschrijven welke witte vlaggen er in die bewogen meidagen rond de Willemsbrug in Rotterdam een rol hebben gespeeld en waar hun oorsprong lag. □

Oranje-wit-blauw: van kanshebber tot helemaal fout

Eén van de slachtoffers van de Tweede Wereldoorlog is de oranje-wit-blauwe vlag. Vóór de Duitse bezetting waren die kleuren van ’s lands eerste vlag nog een liefdesuiting aan het Huis van Oranje. Ze maakten zelfs kans om het rood, wit en blauw als landsvlag te vervangen. De ‘prinsenvlag’ kwam in 1940-1945 in een totaal verkeerd daglicht te staan doordat de NSB er zich van meester maakte. Dat speelde direct na de oorlog nog geen grote rol. Het helemaal foute imago dateert van later.

Door JOS POELS

Rood, wit en blauw zijn de kleuren van de Nederlandse vlag, maar er wordt al bijna tweeëneenhalve eeuw in twijfel getrokken of dat wel de juiste kleuren zijn. Aan het einde van de achttiende eeuw werd de strijdvraag over de juiste vlaggenkleuren het eerst opgeworpen. De Prinsgezinden wilden rond 1780 hun liefde voor Oranje vertaald zien in het terugveranderen van het rood, wit en blauw naar wat in hun ogen de juiste kleuren waren: oranje, wit en blauw, de prinsenvlag. De revolutionair-gezinde Patriotten wilden daar niet aan. In de door hen gedomineerde Staten-Generaal werden 14 februari 1796 voor het eerst de landskleuren vastgelegd: rood, wit en blauw.

De strijdvraag over de juiste kleur van de bovenste vlaggenbaan werd weer opgeworpen rond 1863, toen Nederland op grote schaal feestvierde omdat het 50 jaar eerder de onafhankelijkheid had herkreten na het verjagen van de Fransen. Er waaide toen een golf van Oranje-gezindheid over het land. Naast rood, wit en blauwe vlaggen werden er op grote schaal ook oranje-wit-blauwe exemplaren uitgestoken. Rond deze tijd kwam de oranje wimpel in gebruik om daarmee de liefde voor het koningshuis te betonen.

De derde keer dat Nederland verdeeld raakte over de juiste vlaggenkleuren is na de Eerste Wereldoorlog 1914-1918. De oorlogshandelingen gingen aan Nederland weliswaar voorbij, maar een revolutie lag wel op de loer. Koningsgezinde Nederlanders bleven hopen op een eerherstel voor de aloude prinsenvlag, de vlag met de oranje bovenbaan. Rood, was de gedachte, is immers de kleur van revolutie, die wil afrekenen met het Huis van Oranje.

Hoefijzer-correspondent

Bij het 25-jarig regeringsjubileum van koningin Wilhelmina in augustus 1923 worden de stemmen voor oranje-blanje-bleu, zoals de oude prinsenvlag ook wel werd aangeduid, weer héél luid. De Haagse ‘hoefijzer’-correspondent van het *Algemeen Handelsblad*, C.K. Elout, werpt zich op als woordvoerder van deze groep. In de editie van 3 augustus 1923 schrijft hij in zijn krant: “Hoe men komen moet tot vlagverandering? Wel,

doordien zóóveel burgers zich ervóór verklaren, dat de Regeering het initiatief tot de verandering kan nemen. En dat lijkt ons het best bereikbaar door een vereeniging te vormen! Ja, dit lijkt ons nu eens een motief voor het oprichten van een nieuwe vereeniging. Wier leden zich eenvoudig verbinden tot het uitsteken, als ze vlaggen, van de oude, mooie en door geen ander volk gevoerde vlag: Het ‘Oranje, blanje, bleu’.”¹

Het duurt tot juni 1933 – een half jaar nadat in Duitsland president Von Hindenburg heeft besloten Adolf Hitler rijkskanselier te maken – voordat een dergelijke vlaggenvereniging het licht ziet. Vereniging De Princevlag wordt in het Rotterdamse Overschie “gesticht op initiatief van een groot aantal vooraanstaande Nederlandsche burgers. Lid van de vereeniging kunnen alleen zij worden en zijn, die zich bij het inschrijven als zoodanig hebben verplicht een nationale vlag, bij voorkeur de princevlag, te bezitten en deze vlag [...] in het openbaar uit hunnen woningen te hangen”.² De vereniging richt in alle delen van het land plaatselijke afdelingen op.

In het verzuilde Nederland is het voornamelijk in katholieke kringen waar een verandering van de rode baan in oranje op verzet stuit. In politieke kringen speelt de vlaggenkwestie amper, wat ermee te maken heeft dat de voorstanders van beide kleurentritsen te vinden zijn in de meeste politieke richtingen. De Nationaal-Socialistische Beweging (NSB), die in december 1931 door ir. Anton Mussert in Utrecht wordt gesticht, gaat daar verandering in brengen. Maar niet direct. De vlag komt in het NSB-Beginselprogramma niet voor. In januari 1932 legt Mussert uit waarom: “Omdat deze onaantastbare symbolen van de eenheid der natie boven discussies verheven zijn.”³ Of dat rood-wit-blauw of oranje-wit-blauw dient te zijn, laat hij in het midden.

Wettelijke vaststelling

De Ministerraad – Kabinet-Ruijs de Beerenbrouck III – besluit op 2 januari 1933 het vraagstuk over de kleur van de bovenste vlaggenbaan op te lossen. Directe aanleiding hiertoe is een verzoek van de minister van Justitie, die eigenlijk een wettelijke vaststelling van de Nederlandse vlag wil omdat het op zee voor iedereen duidelijk moet zijn hoe de Nederlandse vlag er uitziet.

Ruijs de Beerenbrouck (Rooms-Katholieke Staatspartij) is het niet gegeven het vlaggenvraagstuk op te lossen. Het is minister-president Colijn (Anti-Revolutionaire Partij) die vier jaar later het netelige vraagstuk oppakt. Op zijn voordracht tekent koningin Wilhelmina op 19 februari 1937 een Koninklijk besluit waarin wordt bepaald: “De kleuren van de vlag van het Koninkrijk der Nederlanden zijn rood, wit en blauw.”

Drie maanden later dient het Kabinet Colijn een vlaggenwetsontwerp in bij de Tweede Kamer. Ook hierin wordt voorgesteld de Nederlandse vlag rood, wit en blauw te laten zijn. Minister De Wilde van Binnenlandse Zaken zaait echter twijfel. “De vaststelling van de kleuren van de Nederlandsche vlag beoogt slechts den bestaanden twijfel, of de

1. De oude prinsenvlag Oranje-blanje-bleu is letterlijk en figuurlijk hoog in top gehesen tijdens de NSB-Landdag van 1940. De eerste grote NSB-bijeenkomst sinds de Duitse bezetting.

2. Na het vaststellen van rood-wit-blauw als de Nederlandse vlaggenkleuren in februari 1937, eigende de NSB zich een jaar later de oranje-wit-blauw vlag toe.

nationale vlag officieel is vastgesteld, op te heffen en wijst de kleuren aan, die gedurende de laatste honderd en vijftig jaar practisch de nationale vlag heeft gedragen”, antwoordt hij op 16 maart 1937 op Kamervragen van C.A. van Lingbeek, fractievoorzitter (éénmansfractie) van de Hervormd Gereformeerde Staatspartij (HGSP). De Wilde vult aan: “De oranje-wit-blauwe vlag zal niet als een onwettige worden beschouwd.”⁴

Colijn maakt geen haast de Vlaggenwet door het parlement te krijgen. Rond het indienen van het wetsontwerp in mei 1937 vinden er verkiezingen plaats. De NSB, die eigenlijk streeft naar autoritair gezag, maakt met vier (van de honderd) zetels een entree in het Nederlandse parlement.

NSB-aanval

Vanaf het moment dat de NSB in de Kamer komt, gaat die de kleur van de bovenste vlaggenbaan gebruiken om zich af te zetten tegen de gevestigde Nederlandse politiek, die in de ogen van Mussert en de zijnen róód in de vlag wil zien. De NSB gaat voluit voor oranje, wit en blauw.

De aanval op de vlag wordt nog in december 1937 ingezet. Een deel van de Tweede Kamer vindt het tijdens de eerste discussie over het wetsvoorstel op 2 december een Vlaggenwet eigenlijk niet nodig. Dat vindt, nu de kleuren immers door een Koninklijk besluit zijn vastgesteld, de kwestie geregeld is.

Onder de kop “De vlag van ons volk” en aan de hand van “een zeer juiste historische beschouwing” ‘bewijst’ een week later het NSB-weekblad *Volk en Vaderland*, dat de Nederlandse vlag oranje-wit-blauw dient te zijn. “Bij het Nederlandsche volk [is] nooit de kennis van en de waardering voor het echte oranje-blanje-bleu verloren geweest”, aldus de schrijver, naar alle waarschijnlijkheid Mussert.⁵

Sinds haar oprichting eind 1932 gebruikt de NSB beide landsvlaggen op partijbijeenkomsten. Maar in het voorjaar van 1938 wordt de rood-wit-blauwe vlag in de ban gedaan. Op bijna de hele voorpagina van *Volk en Vaderland* van eind april 1938 motiveert Mussert zijn besluit.⁶ “De Princevlag is onze volksvlag”, aldus de NSB-leider. Hij heeft vier redenen waarom. In de eerste plaats zijn er al genoeg rood-wit-blauwe vlaggen in de wereld. “Nu een tweede reden, welke in menig opzicht nog belangrijker is. Die tweede reden is de beleving van de Groot-Nederlandsche gedachte, die in wezen een nationaal-socialistische gedachte is.” Hij verwijst naar Zuid-Afrika dat in 1928 oranje, wit en blauw in zijn nieuwe landsvlag had verwerkt.

De derde reden is volgens Mussert: “Van oudsher (is) het Oranje-blanje-bleu de vlag van het volk, telkens weer wanneer het volk zich bedreigd voelt, telkens wanneer het zich van de onderdrukking door zijn regenten moest vrij vechten.”

Als laatste reden om de bovenste vlaggenbaan oranje te maken, wijst de NSB-leider naar Willem van Oranje. Die herinnering wil hij levend

FOTO Beeldbank WO2 – NIOD

3

4

5

6

houden. Willem van Oranje, “die leiding heeft gegeven aan onzen vrijheidsstrijd tegen Spanje en dat niet eenmaal in onze historie, maar velen malen een telg uit het huis van oranje metterdaad, heeft getoond te willen zijn: “des volks eersten dienaar”.

Onthulling vlag

De landdag van 1938 van de NSB – 6 juni, Tweede Pinksterdag – vindt op de Goudsberg bij Lunteren op de Veluwe plaats. Deze jaarlijkse bijeenkomst van de nationaal-socialisten staat vrijwel helemaal in het teken van de ‘onthulling’ van de oranje-wit-blauwe vlag. Die gaat op de Goudsberg in top aan een gigantische, 38 meter hoge vlaggenmast, en kan van ver worden gezien. Aan een kant van de ra van de mast zijn de vlaggen gehesen van de “herboren Europeesche landen” Italië, Portugal en Duitsland; aan de andere kant die van de “worstelende deelen van Neerland’s stam”, Rijks-Nederland, Vlaanderen en Zuid-Afrika. Tijdens deze landdag wordt ook de nieuwe oranje-wit-blauwe partijvlag van de NSB geïntroduceerd, volgens model van de Duitse hakenkruisvlag (zie kader NSB-partijvlaggen).

Op 14 juni 1938 bepaalt Mussert dat vanaf 1 juli de nationale vlag “Oranje-blanje-bleu” is en de ‘strijdvlag van de NSB’ zwart-rood. “De nationale vlag wordt zooveel mogelijk naast de strijdvlag gevoerd door het hoofdkwartier, de gewestelijke kantieren, de kring- en groepshuizen en in de vergaderzalen”, schrijft de NSB-leider voor.⁷ De benamingen ‘Oranje-blanje-bleu’ en ook ‘oude prinsenvlag’ gebruikt de NSB om zich af te zetten tegen het rood, wit en blauw.

In andere dan NSB politieke kringen verstomt de discussie over de bovenste vlaggenkleur. Het onderwerp komt niet meer voor op de Kamer-agenda na de adoptie van het oranje-wit-blauw door de nationaal-socialisten.

In de radzalen van tientallen gemeenten, waaronder Den Haag en Apeldoorn, wordt sinds Hitler’s aantreden in 1933 gepraat over vlagverboden. In hun Algemene Plaatselijke Verordeningen (APV’s) wordt opgenomen dat het verboden is om andere dan Nederlandse nationale vlaggen boven de openbare weg te hangen. Officieel is het om het verkeer niet te hinderen, maar met de lokale verboden wil men voorkomen dat met het uitsteken van vlaggen enig staatkundig streven wordt tentoongespreid. Het is vooral te doen om de NSB- en hakenkruisvlaggen te weren.⁸

Op 18 september 1939 vaardigen de ministers van Buitenlandse- en Binnenlandse Zaken, van Justitie, Defensie en Waterstaat een beschikking uit waarbij het wordt verboden in het openbaar vlaggen van vreemde mogendheden te plaatsen of te houden.⁹ Nederland wil zich op deze manier onzijdig houden in de nieuwe oorlog. Groot-Brittannië heeft twee weken eerder Duitsland de oorlog verklaard, nadat die Polen was binnengevallen. Nederland wil en hoopt – net als in de Eerste Wereldoorlog – neutraal te blijven.

Duitse inval

De neutraliteit verliest Nederland echter, zonder er om te hebben gevraagd, als Duitse troepen vrijdag 10 mei 1940 Nederland binnenvallen. De Duitsers zijn zich bewust van het feitelijke bestaan van twee Nederlandse vlaggen en welke betekenis die hebben, getuige een voorval op 11 mei 1940 in Dordrecht. Nederlandse troepen proberen daar de Duitsers te verdrijven van de brug over de Oude Maas. “De Duitsers stichtten verwarring doordat zij een vijftigtal Nederlandse soldaten die zij ‘s morgens vroeg krijgsgevangen gemaakt hadden, dwongen voorwaarts te gaan, zwaaiend met witte vlaggen en een grote oranje-wit-blauwe vlag, ‘Hup Holland!’ en ‘Niet schieten!’ roepend.”¹⁰

Na vijf dagen strijd, een Duits bombardement op het centrum van Rotterdam en dreigementen hetzelfde te doen met andere steden, geeft Nederland de strijd op. Op 15 mei 1940 is de Duitse bezetting een feit. De Duitse aanwezigheid wordt in Nederland niet alleen met hakenkruisvlaggen tentoongespreid, maar met de *Reichskriegsflagge*, de vlag van het Duitse bezettingsleger. Deze oorlogsvlag van de weermacht was in oktober 1935 door Hitler vastgesteld, naar het voorbeeld van historische Duitse vlaggen, maar mét het hakenkruis erop.

Als op 29 mei 1940 de Oostenrijker Arthur Seyss-Inquart op het Binnenhof in Den Haag als Rijkscommissaris van het bezette Nederland wordt geïnstalleerd, schitteren vlaggen door afwezigheid. Er zijn op het Binnenhof in Den Haag noch Duitse, noch Nederlandse vlaggen te zien.¹¹

Protesten

Het is onvermijdelijk dat vlaggen door de Nederlandse bevolking worden gebruikt om voor of tegen de Duitse bezetting te protesteren. Dit wordt eind juni duidelijk als de secretarissen-generaal, de hoogste ambtenaren die direct onder de Seyss-Inquart vallen, een instructie naar de gemeenten en provincies uitvaardigen, waarin het heet: “Voorlopig zullen van de openbare gebouwen geen nationale vlaggen, de oranje-vlag hieronder begrepen, worden uitgestoken. Ons volk rouwt om hetgeen het verloor, om de velen die sneuvelden, in den strijd verminkt werden of vermist worden. In deze omstandigheden past geen openbaar vreugdebetoon.”¹²

Aanleiding voor deze instructie is de aanstaande verjaardag van prins Bernhard op 29 juni. De secretarissen-generaal zijn bevreesd dat die verjaardag wordt aangegrepen voor vlagvertoon. En dat moet dan worden gezien als protest tegen de Duitsers. De instructie wordt door de burgemeesters aan de bevolking doorgegeven middels bekendmakingen. Sommigen, onder wie burgemeester IJerman van Wageningen op 20 juni 1940, gaan verder. Ze verbieden de hele plaatselijke bevolking de vlag uit te steken. “Tegen het dragen van een oranjestrik of -sjerp of van cocardes en dergelijke in de nationale kleuren bestaat echter geen bezwaar”, verzacht IJerman in zijn bekendmaking het vlagverbod.

Andere burgemeesters maken gebruik van de door de uit Den Haag

NSB-partijvlaggen

De Nationaal-Socialistische Beweging (NSB) kende in haar bestaan drie partijvlaggen. De eerste, bij de oprichting in december 1931, had twee even hoge banen. Zwart boven en rood beneden. Medeoprichter van de NSB, Cornelis (Kees) van

Geelkerken, legde de kleuren als volgt uit: “Rood is de kleur van het bloed dat richtinggevend is voor het bestaan van het Volk. Rood is ook de kleur van de revolutie, van de vernieuwing die in het Volk uit eigen, natuurlijke krachten wordt geboren. Daartegenover staat het zwart als de uitbeelding van het onvergankelijke in het leven, den bodem, die dezelfde blijft onder de wisseling van geslachten en personen. Zwart en rood, Vaderland en Volk, Bodem en Bloed!”³⁷

Tijdens de NSB-landdag van 1938, waar de oranje-wit-blauwe vlag als Nederlands

volksvlag werd geïntroduceerd, wordt de zwart-rode partijvlag vervangen voor een oranje vlag met een witte cirkel met daarin een lichtblauwe wolfsangel. Deze vlag is duidelijk geïnspireerd op de Duitse hakenkruisvlag, ook partijvlag van Hitler’s NSDAP. Partijvoorzitter Anton Mussert duidt de wolfsangel, ooit

gebruikt om wolven te vangen, als “het symbool van de zelfbewustwording van het Nederlandsche volk, van de wederopstanding van ons volk, van den wil tot afschudding van volksvreemde denkbeelden en volksvreemde overheersching, van de bezinning op eigen aard.”³⁸

Nog geen maand later verordonneert de NSB-leider dat de partijvlag – strijdvlag genoemd – weer zwart-rood moet zijn. Hij erkent dat de wolfsangelvlag is afgeleid van de hakenkruisvlag, die partijvlag van de NSDAP was voordat Hitler die in 1933 opwaar-

deerde tot Duitse nationale vlag. Hoewel in de kleuren oranje, wit en blauw wil Mussert voorkomen dat de NSB-vlag in de toekomst de nationale vlag van Nederland wordt. Die rol moet immers zijn weggelegd voor de oude prinsenvlag met drie banen. De nieuwe ‘oude’ zwart-rode partijvlag krijgt in het midden wel het insigne van de NSB.

Het NSB-insigne is een met goudgeel omrande rood-zwart gedeelde driehoek, Dietschland (de Nederlanden) voorstellende, waar Maas, Rijn en Schelde samenkomen. Daarbinnen een schild in de kleuren oranje, wit en blauw met daar overheen een Nederlandse leeuw, pijlen in een van zijn poten houdende. Binnen de drie hoeken van de driehoek staan de goudgele hoofdletters N, S en B, de afkorting van de partij.

3. De NSB-landdag op 6 juni 1938 in Lunteren staat vrijwel helemaal in het teken van de ‘onthulling’ van de oranje-wit-blauwe vlag. Vooraan wappert ook de nieuwe vlag de NSB, die is afgekeken van de Duitse hakenkruisvlag.
4. Affiche van de NSB in de kleuren van de prinsenvlag.
5. De SS werft Nederlanders met Oranje-wit-blauw.
6. Winterhulp Nederland, een mantelorganisatie van de NSB, roept op om te geven.
7. De Nederlandsche Unie heeft even rood, wit en blauw gebruikt, totdat de Duitsers dit in november 1941 verbieden.

7

aangereikte model-instructie ‘Verbod tot vlaggen’, waarin het heet dat op 29 juni “het uitsteken, hetzij van de nationale vlag, hetzij van de oranje-wit-blauwe vlag, dan wel van de oranje vlag op dien dag uitdrukkelijk verboden” is. In de Betuwe moeten die dag de vlaggen die de kersenboomgaarden markeren, worden binnengehaald. De bevolking reageert door op die dag witte anjers te dragen in knoospagten, het handelsmerk van prins Bernhard. Die dag wordt bekend als Anjerdag.

Ook in augustus 1940, de maand waarin er vóór de bezetting enkele Oranjefeesten waren (waaronder Koninginnedag), wordt vlagvertoon in de kiem gesmoord. In Ellewoutsdijk op het Zeeuwse Zuid-Beveland maakt burgemeester P.M. Smallegange het heel duidelijk: “Degene, die den inhoud van deze verordening overtreedt, zal zonder pardon worden gestraft en vooral dan bijzonder zwaar, indien hij demonstraties en betoogingen in den zin van deeze bekendmaking uitlokt, doet plegen of begunstigt.”

Nederlandse Unie

Een maand eerder, op 24 juli 1940, was de Nederlandse Unie opgericht, onder leiding van het Driemanschap J. Linthorst Homan, de Rotterdamse hoofdcommissaris van politie L. Einthoven en J.E. de Quay. De Nederlandse Unie vervangt alle politieke partijen, en krijgt van de Duitsers toestemming om op niet-nationaalsocialistische basis op te treden. Het Driemanschap treedt 6 augustus 1940 voor het eerst op, in het gebouw voor Kunsten en Wetenschappen in Den Haag. Toegangskaarten hiervoor zijn binnen twee uur uitverkocht. De zaal is aangekleed met rood-wit-blauwe vlaggen.¹³ De Nederlandse Unie gaat rood, wit en blauw gebruiken als tegenhanger van het oranje, wit, blauw van de NSB.

Mussert’s Beweging daarentegen mag van de bezetter blijven bestaan, want die omarmt het nationaal-socialisme. De door de Nederlandse Unie gebruikte rood-wit-blauwe Nederlandse vlag wordt door commissaris-generaal voor openbare veiligheid SS-brigadeführer Rauter als een partijvlag gezien. “Ik heb geconstateerd,” schrijft hij halwege november 1940 aan de secretaris-generaal van Justitie, “dat de Nederlandsche nationale vlag door de “Nederlandsche Unie” als partijvlag gevoerd en in haar samenstel van kleuren voor propaganda-doeleinden gebruikt wordt. De Nederlandsche nationale vlag is echter symbool van het Nederlandsche volk in zijn geheel en staat buiten den strijd der politieke partijen.”¹⁴ De secretaris-generaal krijgt van Rauter opdracht dat misbruik te stoppen.

De NSB daarentegen blijft gebruik maken van de oranje-wit-blauwe vlag als nationale vlag. *De Unie*, het weekblad van de Nederlandse Unie, haalt in januari 1941 ‘flink’ uit naar de Beweging van Mussert, die, naar het schijnt, alles mag. “Geen enkele mogelijkheid voor propaganda en politieke activiteit blijft hun immers onzegd. Alles staat hun werkelijk ten dienste om te trachten, ons volk voor hun denkbeelden te winnen. ... [Wij wijzen] op het feit, dat de N.S.B. nog steeds de Oranje-blanje-bleu

8. De geallieerden willen dat hun militair bestuur in Nederland naast de rood-wit-blauwe vlag ook de Britse en de Amerikaanse vlaggen gebruiken.

9. Ergens in Het Gooi houden de geallieerden zich aan de voorgeschreven vlagvoering.

NSB werkt aan ‘Vlag-wet’

De Nationaal-Socialistische Beweging maakte zich sinds 1938 sterk voor het oranje-wit-blauw als landsvlag. Tijdens de oorlog wordt op het partijkantoor aan de Maliebaan in Utrecht een voorstel voor een ‘Vlag-wet’ uitgewerkt.

Dit tot nu toe onbekende wetsontwerp bevindt zich in het Nederlands Instituut voor Oorlogsdocumentatie (NIOD) in Amsterdam en werd gevonden tussen de papieren van het Kabinet van de NSB-leider Mussert. De ‘Vlag-wet’ zelf is niet gedateerd, maar het NIOD meent dat het uit 1943 stamt.³⁹ Artikel 1 van het wetsontwerp omschrijft de nationale kleuren als oranje, wit en blauw.

Artikel 2 geeft een nadere omschrijving: “De Nationale en Handelsvlag is een rechthoek, welke in drie gelijke horizontale banen verdeeld is, als aangegeven in figuur 1 van de bij deze Wet behorende

plaat. De kleuren dezer banen zijn achtereenvolgens oranje, wit en blauw, overeenkomstig die de voormalige Princevlag. De hoogte der vlag verhoudt zich tot haar lengte gelijk 2:3.”

In artikel 4 wordt voorgesteld particulieren te verbieden “de vroegere nationale vlag [rood-wit-blauw – JP] en andere voormalige vlaggen” te hijsen of te voeren.

De NSB wil ook zes herdenkingsdagen instellen waarop de vlag “door alle openbare diensten en door alle ingezetenen van 8 uur ‘s morgens tot zonsondergang” verplicht wordt gehesen. De zes vlaggendagen zijn: een nog vast te stellen Feestdag van het Nederlandsche Volk; de verjaardag van Adolf Hitler (20 april), de Dag van de Arbeid (1 mei); de verjaardag van de NSB-leider Mussert (11 mei); de sterfdag van Willem van Oranje (10 juli) en de Nederlandse Onafhankelijkheidsdag (17 november).

NSB-burgemeester Hub Pulles kan dit protest niet aan zich voorbij laten gaan. Hij peinst er niet over de prinsenvlag weg te halen op de dag dat de NSB-leider Eindhoven bezoekt. Pulles wil dat 220 leerlingen worden gestraft, hoofdzakelijk door schorsingen tot een jaar op te leggen. Het voorval wordt zelfs gemeld aan de secretaris-generaal van Binnenlandse Zaken. De rector van het Gemeentelijk Lyceum doet er van zijn kant alles aan kwijtschelding van de straffen te krijgen. Na veel praten en brieven schrijven, lukt hem dat drie maanden later.

Anders gaat het met een Eindhovense gemeenteambtenaar. Deze had de dag van Musserts bezoek geweigerd oranje-wit-blauwe- en NSB-vlaggen op te hangen. Hij wordt wegens burgerlijke dienstweigering, ondermijning van gezag en openbare orde – het wordt gezien als een misdrijf – in oktober 1942 door het Vrederechtshof in Den Haag veroordeeld tot twee weken gevangenis.

FOTO Beeldbank Dordrecht

8

Financiering Prinsenvlag

De financieel noodlijdende gemeente Steenwijk in Overijssel wil in augustus 1942 twee Oranje-blanje-bleu vlaggen aanschaffen, één voor het raadhuis en de andere voor de gemeentetoren. Verder wil NSB-burgemeester De Lang ook zeven NSB-vlaggen kopen. Totale kosten voor de negen vlaggen: 150 gulden. De Lange vraagt de Commissaris van Overijssel toestemming de gemeentebegroting te mogen wijzigen. Waarnemend Commissaris Vogt (SDAP) vindt het goed, maar wil wel weten wat de secretaris-generaal Karel Frederiks van Binnenlandse Zaken ervan vindt. Op zijn beurt legt deze de vraag voor aan Seys-Inquart, die op 26 oktober 1942 antwoordt: “Bis auf weiteres soll von der Anschaffung von Fahnen in den Farben “Oranje-Blanje-Bleu” oder von Fahnen der NSB aus Gemeindemitteln abgesehen werden.”²¹

Frederiks stuurt 30 oktober een rondschriven aan alle provinciebesturen waarin hij het Duitse besluit meedeelt. De provinciebesturen moeten op hun beurt het besluit delen met de gemeentebesturen.²² De provincie Noord-Holland doet dat op 26 november 1942. De griffier laat aan die gemeenten die inmiddels een oranje-wit-blauwe vlag hebben aangeschaft ten laste van de gemeentekas weten: “Het komt mij redelijk voor, dat in die gevallen tegen de reeds gedane uitgaven geen bezwaar wordt gemaakt.”²³

Tot oktober 1944 zal de bekostiging van de oranje-wit-blauwe vlag nog regelmatig terugkomen op het departement van Binnenlandse Zaken, maar er wordt steeds verwezen naar het nee-besluit van Seys-Inquart.

Op het NSB-partijkantoor in Utrecht wordt in 1943 aan een ‘Vlaggenwet’ gewerkt. In het wetsvoorstel wordt voorgesteld oranje, wit en blauw als de Nederlandse vlaggenkleuren voor te schrijven (zie kader). Het is mogelijk – bewijs is er niet – dat het NSB-wetsvoorstel in relatie staat tot de uitvaardiging van een verordening van Seys-Inquart over het voeren van vlaggen door schepen. Toeval of niet, in 1943, op 13 februari 1943 geeft de rijkscommissaris een verordening uit waarin onder meer wordt voorgeschreven hoe een Nederlands koopvaardijship zich moet identificeren: “Een Nederlandsch schip (...) dient aan de achtersteven aan de vlaggestok (...) de nationale vlag te vertoonen.”²⁴ In deze verordening wordt echter met geen woord gerept over de kleuren van de ‘nationale vlag’.

Vlag in ballingschap

De naar Londen uitgeweken Nederlandse regering in ballingschap houdt vast aan de rood-wit-blauwe vlag. In al haar Nederlandse uitingen worden deze kleuren gebruikt; ook op de schepen die mee zijn gevlucht. Dit helpt mee aan het creëren van het beeld dat rood-wit-blauw de goede kant symboliseert en oranje-wit-blauw de foute (landverraders) kant. Geallieerde vliegtuigen op weg naar Duitsland droppen vanaf mei 1943 *De Vliegende Hollander* boven het land. Rood, wit en blauw staan pontifi-

9

caal op de voorpagina van het blad dat nieuws verspreidt dat door de bezetter stil wordt gehouden.

Totdat de Japanners in maart 1942 Nederlands-Indië binnenvallen, wordt daar door de officiële instanties de rood-wit-blauwe vlag gebruikt. De overzeese bezitting had voor de oorlog een betrekkelijk grote NSB-aanhang. De strijd om het rood-wit-blauw en oranje-wit-blauw heeft hier echter amper gespeeld. Direct na de Duitse inval in Nederland in mei 1940, werd de NSB in Nederlands-Indië verboden. Na de Japanse inval verdwijnen echter alle Nederlandse vlaggen uit het straatbeeld. Suriname en de Nederlandse eilanden in het Caribisch gebied blijven rood-wit-blauw gebruiken.

Ook in het bezette Nederland ontwikkelt zich het beeld dat rood-wit-blauw voor ‘goed’ staat, en oranje-wit-blauw voor ‘fout’. Binnenshuis bloeit een primitieve huisvlijt. Wandbordjes en planken worden beschilderd met de ‘goede’ Nederlandse vlag. Een NSB-lid uit Maastricht vraagt in zijn lijfblad *Volk en Vaderland* in mei 1944 “of leden der N.S.B. naast de vlag der Beweging in plaats van oranje-blanje-bleu de rood-wit-blauwe mogen gebruiken”.²⁵ Het lange antwoord dat de Limburger krijgt, dient als een nee te worden gelezen.

Bevrijding

Rijkscommissaris Seys-Inquart is het gebruik van Nederlandse vlaggen van welke aard dan ook zat. Op 1 juni 1944 vaardigt hij een totaal vlagverbod uit. Artikel 1 van de verordening luidt: “Het vertoonen en hijschen van vanen, vlaggen en wimpels van iedere soort is (...) verboden.”²⁶ Deze keer ontkomt ook de door de NSB gepropageerde prinsenvlag niet aan een verbod.²⁷ Het totale vlagverbod geldt echter niet voor de vlaggen van de Duitse weermacht, de Waffen-SS, de Duitse politie, de Rijksarbeidsdienst en voor het Rode Kruis.

Nog geen week nadat Seys-Inquart’s verordening op 2 juni 1944 van kracht werd, zijn in Normandië de geallieerde begonnen aan een opmars om West-Europa te bevrijden. Via Frankrijk en België trekken op 12 september 1944 de Amerikanen Zuid-Limburg binnen en worden Eijsden, Mesch, Mheer en Noorbeek bevrijd. Een dag later is Maastricht vrij. Overal gaan Nederlandse vlaggen uit. Hoofdzakelijk rood-wit-blauwe vlaggen, maar er hangen ook oranje-wit-blauwe vlaggen tussen.

De bevrijde gebieden vallen onder geallieerd militair bestuur, ofwel Civil Affairs (CA). In het *Field Handbook* dat de geallieerden meebrengen, is ook een vlaginstructie opgenomen.²⁸ “The Netherlands, U.S. and British flags will be displayed on all buildings which U.S or British personnel are using for the administration of CA, the Netherlands flag flying in the centre. The last mentioned will be the red, white and dark blue flag, never the orange, white and light blue. All three flags should be as nearly as possible 8½ x 4 ft. in size.” Dus beslist geen oranje-wit-blauwe vlag uitsteken, samen met de Amerikaanse en Britse vlaggen.

In Maastricht blijven de vlaggen buiten hangen. Het Nederlandse

FOTO Rijksmuseum, Amsterdam

10

FOTO Imperial War Museum, Londen

11

FOTO Oorlogs- en Verzetsmuseum Overloon

12

13

10. Bij de bevrijding van Eindhoven op 18 september 1944 komen de vlaggen naar buiten. Niet alleen rood-wit-blauw, maar ook een enkele oranje-wit-blauwe. (Foto: Rijksmuseum Amsterdam)
11. Tilburg, bevrijd op 27 oktober 1944, hield op 4 november een bevrijdingsfeest. Oranje, rood, wit en blauw werden als nationale kleuren gebruikt.
12. Op enkele plekken in het land worden Oranje-blanje-bleu-vlaggen verbrand. Het gebeurde niet op grote schaal. (Foto: Oorlogs- en Verzetsmuseum Overloon)
13. Historicus Anne Hallema wist direct na de bevrijding in 1945 een Friese uitgever te interesseren voor de uitgave van een boekje waarin de vraag wordt opgeworpen of de Nederlandse vlag rood- of oranje-wit-blauw moet zijn.

omslag een rood-wit-blauwe- en een oranje-wit-blauwe vlag.

Wederopbouw

Het vraagstuk over de kleur van de bovenste baan van de vlag staat niet hoog op de agenda als Nederland aan de wederopbouw begint. Van een echte haat tegen het oranje-wit-blauw, die gezien zou kunnen worden als een foute NSB-vlag, is voorsnog geen sprake. Nederland heeft heel andere zaken aan het hoofd.

De Rotterdamse vlaggenmaker Hendrik Veder herinnert er minister-president Schermerhorn 11 februari 1946 aan dat er nog een onopgelost vraagstuk over de vlaggenkleuren bestaat. Veder: “Het valt ons telkens weer op, dat velen onze landgenoten de Nederlandse vlag in volgens ons afwijkende kleuren bestellen. Voor de oorlog heeft op deze wijze de oranje-wit-bleu vlag reeds bij velen zijn weg gevonden, en toen wij nu dachten, dat door het onheuse gebruik dat de N.S.B. van deze vlag heeft gemaakt, deze kleuren voor het verdere leven van het toneel zouden verdwijnen, dan blijkt het nu dat dit helaas niet het geval is.”³⁵

Schermerhorn trekt er echter niet hard aan. In de zomer van 1948 krijgt, op voordracht van de partijloze minister Van Boetzelaer van Oosterhout van Buitenlandse Zaken, de oranje wimpel een vaste plek. Die mag vanaf dan boven de vlag, op dagen die met het Koninklijk Huis te maken hebben.

De in 1933 opgerichte vereniging De Princevlag geeft in januari 1949 haar verzet tegen de rood-wit-blauwe Nederlandse vlag op. Voorzitter D. Boon zegt op een bijeenkomst in Den Haag dat zijn vereniging sinds de oorlog tegen veel vooroordelen moet vechten. “Ten aanzien van de vlaggenkwestie deelde hij mede, dat op een vergadering van het Hoofdbestuur was besloten zich in deze achter de regering te plaatsen en dus het rood, wit en blauw als nationale vlag te erkennen,” tekende de *Haagsche Courant* op.”³⁶

Eind 1951, zes jaar na afloop van de oorlog, trekt de regering het voorstel voor een Vlaggenwet in. Minister van Justitie Mulderije (CHU) zegt in het *Algemeen Handelsblad* van 30 november dat dat “in de huidige omstandigheden” kan. Hij bedoelt daarmee het foute imago dat het oranje-wit-blauw na de oorlog heeft gekregen.

Dat foute imago van de prinsenvlag is daarna alleen maar toenomen. Die kreeg eerst een knauw omdat oranje-wit-blauw in de jaren ‘60-‘90 van de vorige eeuw ook het internationaal veroordeelde Zuid-Afrikaanse apartheid regime symboliseerde. Daarna door het gebruik ervan door extreem-rechts in Nederland, dat oranje-wit-blauw als saluut gebruikt voor de denkbeelden van de NSB. □

Militaire Gezag, dat 14 september 1944 Civil Affairs opvolgt, roept de Zuid-Limburgse bevolking twee weken na de bevrijding op de vlaggen in te halen. “Onze vreugde over de bevrijding hebben we nu een dag of tien getoond door het uitsteken van vlaggen. (...) Als het groote Nederlandsche bevrijdingsfeest wordt gevierd, kunnen ze weer vroolijk laten wapperen.”²⁹ Het Militair Gezag, dat namens de Nederlandse regering in Londen de bevrijde gebieden bestuurt tot aan de overdracht aan de regering in 1946, zegt niks over de kleuren van de vlag. Het roept wel op om niet te vlaggen tot het volstrekt duidelijk is dat de Duitsers weg zijn. Vlaggen uitsteken kan hen immers strategische aanwijzingen geven.

Vlaggen uit

Langzaam maar zeker worden andere delen van Zuid-Nederland bevrijd. In het voorjaar van 1945 volgt de rest van Nederland. Steeds weer zijn dezelfde taferelen te zien, als die zich in Maastricht afspeelden. Overal gaan vlaggen uit, hoofdzakelijk rood-wit-blauw. Waar geen vlaggen voorhanden zijn, wordt naar andere middelen gezocht de bevrijding te vieren. Met het uithangen van rood, wit en blauw geverfde parachute doeken bijvoorbeeld, zoals in Muiden op 5 mei 1945 gebeurt.

Het Militair Gezag vindt het uiterlijk van de Nederlandse vlag niet belangrijk. In het *Publicatieblad van het Militair Gezag*, waarvan de laatste begin maart 1946 verschijnt, komt de vlaggenkwestie in zijn geheel niet voor. In het *Mededeelingen Blad Militair Gezag* verschijnt op 18 januari 1945, van een inwoner van Bergen op Zoom, een bijdrage over “Onze vlag”.³⁰ W.G. Capelle maakt zich druk over het misbruik dat hij waarneemt van het plaatsen van woorden in de witte baan. “Niet alleen de ondernemer maar ook de openbare diensten en organen ontzien zich niet de witte baan van onze vlag te gebruiken om de aandacht op zich te vestigen. Alsof ons rood wit en blauw alleen maar een kleurige doek of plaat is, waarop men naar verkiezing publieke mededeelingen kan doen.”

Zwolle, dat op 13 en 14 april 1945 door de Canadezen wordt bevrijd, viert dat op 30 april 1945 op de Nieuwe Veemarkt. Daar wordt oranje-wit-blauw gevlagd. “De heer Wansink heette alle aanwezigen (...) welkom en sprak zijn vreugde uit over ‘t feit, dat we nu eindelijk weer ‘t oude Oranje-blanje-bleu konden uithangen, de kleur van de oude Princevlag, die zoovele jaren door de N.S.B. misbruikt is”, meldt het *Het Vrije Dagblad voor Zwolle en omgeving* een dag later.

Zaterdag 5 mei 1945 hangt aan de Parkweg in Voorburg oud-marineman en oud-directeur van het Maritiem Museum Prins Hendrik in Rotterdam Van Nouhuys, een oranje-wit-blauwe vlag uit. Hij had geen NSB-sympathieën, maar was er al lang vóór het uitbreken van de oorlog van overtuigd dat de Nederlandse vlag oranje-wit-blauw moest zijn. Hij maakt van zijn ‘actie’ een foto als bewijs. Hij schrijft erbij: “Zaterd 5. Mei 1945. Oranje – wit – blauw en door mij ontworpen spandoek in dezelfde kleuren. 1 Mei klaar tot vertoon, en tot consternatie van mijn hospita en overburen uitgehangen v.m. 8’20” van mijn woning Parkweg 242 te

Voorburg”. Van Nouhuys zet er zijn handtekening onder.³¹

Vlagverbranding

In tal veel plaatsen worden NSB’ers en ‘moffenmeiden’, vrouwen die met Duitsers omgingen, in het openbaar vernederd. Soms gaat daarbij ook een oranje-wit-blauwe vlag in vlammen op. Dat het oranje-wit-blauw in ongenade is gevallen, blijkt ook uit een artikeltje uit Vrij Nederland.³² “Nu we het toch over het dierbaar oranje hebben: Er is één plaats, waar het niet hoort, te weten in de bovenste baan van de Nederlandsche vlag”, schrijft op 7 mei 1945 de Zuid-Hollandse editie van de ‘stem van het verzet’. “Het oranje-blanje-bleu (is) als partijvlag van een groep landverraders voorgoed ontheiligd, voor zoover het ons ooit heilig is geweest.” De Bevrijdingsedities van Vrij Nederland hebben later die maand allemaal rood-wit-blauw op de voorpagina’s.

Historicus Anne Hallema, die voor de oorlog een overtuigd voorstander van oranje-wit-blauw was, is in mei 1945 verbonden als medewerker van *De Bredasche Courant*. Als ‘historisch expert’ behandelt hij eind mei 1945 twee ingezonden brieven, die alles vertellen over het vlaggen tijdens en vlak na de Bevrijding.³³ Hallema: “Een onzer lezers maakte (...) de opmerking, dat er thans een verscheidenheid van vlaggen valt waar te nemen, nu we in bevrijd Nederland weer mogen, kunnen en ook moeten vlaggen als uiting onze blijdschap over de bevrijding. Waarom hier een rood-wit-blauw, daar een rood-wit-blauw met oranjewimpel en een eindje verder weer een oranje-blanje-bleu-vlag?”

De ‘een onzer lezers’ is voorstander oranje-wit-blauw. “Maar, het feit, dat de N.S.B.-ers onze nationale vlag hebben besmeurd en dat dus op ons de plicht rust de vlag in eere te herstellen èn als zaak van recht èn uit waardering, hoogachting en dankbaarheid jegens ons Vorstenhuis.”

De tweede brieveschrijver ziet van enkele gevels in Breda de oranje-wit-blauwe vlag wapperen. Die ‘goed vaderlander’, zoals Hallema hem identificeert, meent “dat heel die oranje-blanje-bleu beweging zuiver N.S.B.-gedoe was. Daarom stelt hij voor: weg met het oranje-blanje-bleu! Onze Nederlandsche vlag is géén andere dan rood-wit-blauw met den oranje-wimpel.”

Het Vrije Dagblad voor Zwolle en omgeving breekt op 12 juni 1945 ook een lans voor het oranje-wit-blauw. “Het oranje-blanje-bleu is echter gedurende de thans afgesloten periode weer in discrediet geraakt daar een bepaalde partij haar voor eigen doeleinden misbruikte, zooals zij ook met namen van groote historische figuren schermdde, die zich zeker in hun graf zouden hebben omgedraaid, wanneer zij dit vernomen hadden! Edoch, het gevaar voor een N.S.B.-er aangezien te worden, wanneer men een oranje-wit-blauwe vlag hijscht, is thans voorbij.”³⁴

Hallema meent, op historische gronden, dat de Nederlandse vlag oranje-wit-blauwe dient te zijn. Dat standpunt herhaalt hij in zijn boekje *Onze nationale vlag, rood wit blauw of oranje blanje bleu*, dat – papier-schaarste of niet – nog in 1945 in Bolsward wordt uitgegeven. Op de

Noten

1. “Oranje, blanje, bleu”, *Ω* [C.K. Elout], *Algemeen Handelsblad* (Amsterdam), 3 augustus 1923.
2. “Vereeniging “De Princevlag”, *Amhemsche Courant* (Arnhem), 24 juni 1933, derde blad.
3. *Nationaal-Socialistische Beweging: Toelichting van het Programma*. Utrecht, januari 1932, p. 3.
4. Aanhangel der Staten-Generaal, 1936-1937. II. Aanhangel Vel 43, p. 87, 16 maart 1937. Ook: “De Oranje-Wit-Blauwe vlag niet onwettig”, *Het Vaderland* (Den Haag), 17 maart 1937.
5. “De vlag van ons volk”, *Volk en Vaderland* (Utrecht), 10 december 1937.
6. Anton Mussert: “Neerland’s vlag”, *Volk en Vaderland* (Utrecht), 29 april 1938, p. 1.
7. “Order ten aanzien van vlaggen, insignes en zwart hemd, ingaande 1 Juli 1938”, *Volk en Vaderland* (Utrecht), 17 juni 1938, p. 4.
8. Onder meer: “Gemeenteraadsvergadering [Apeldoorn 25 november 1938]”, *Nieuwe Apeldoornsche Courant*, 3 december 1938, vierde blad, p.1.
9. *Staatsblad van het Koninkrijk der Nederlanden*, 1939, No. 190. Uitgegeven 19 september 1939.
10. Dr. L. de Jong: *Het Koninkrijk der Nederlanden in de Tweede Wereldoorlog*, Deel 3 – Mei ‘40, Amsterdam: Rijksinstituut voor Oorlogsdocumentatie, 1970, p. 228.
11. De Duitse ‘hoogwaardigheidsbekleders’ reizen echter aan en af in voertuigen die zijn voorzien van kleine militaire autovlaggen
12. Afschrift gepubliceerd in de *Eindhovensche en Meijrische Courant*, woensdag 26 juni 1940, p. 5.
13. Dr. L. de Jong: *Het Koninkrijk der Nederlanden in de Tweede Wereldoorlog*, Deel 4 – band 2, Amsterdam: Rijksinstituut voor Oorlogsdocumentatie, 1972, p. 541.
14. “De nationale driekleur geen partijvlag”, *Het Vaderland* (Den Haag), 19 november 1940, p.1.
15. “Niet gekortwiekt maar wel vleugellam”, *De Unie* (Den Haag), no. 21, 11 januari 1941, p. 1.
16. “Anti-Duitse opschriften”, *De Bode*, orgaan van de Bond van Nederlandsche Onderwijzers aangesloten bij het NVV, 24 oktober 1941, p. 506.
17. “Verbod van dragen van koninginsspeldjes”, *Vrij Nederland* (Londen), 31 mei 1941, p. 553.
18. “Betreffende strijken vlag”, *Weekblad Schuttevaër* (Gasselternijveen), 1 maart 1941, p. 1.
19. “Duitse vlag beledigd”, *Noordbrabantsch Dagblad Het Huisgezin* (’s-Hertogenbosch) 11 juni 1941, p. 2.
20. *Vlagincident op het Gemeentelijk Lyceum te Eindhoven 29 mei 1942*. Eindhoven: 1945.
21. Nationaal Archief, Den Haag, Ministerie van Binnenlandse Zaken: Afdeling Binnenlands Bestuur, nummer toegang 2.04.57, inventarisnummer 1836.
22. Departement van Binnenlandse Zaken, No. 20358 Afd.B.B. Bur.St.en A.R. 30 oktober 1942. Zie ook voetnoot 21.
23. Provinciaal Bestuur van Noordholland, Afdeling 3 A, No. 702, Reg. 32/21099. Haarlem 26 november 1942. Zie voetnoot 21.
24. “12. Verordening van den Rijkscommissaris voor het bezette Nederlandsche gebied betreffende het voeren van vlaggen op schepen”, *Verordeningenblad voor het bezette Nederlandsche gebied*, 1943, aflevering 4, 15 februari 1943. p. 12.
25. *Volk en Vaderland* (Utrecht), 5 mei 1944, p. 3.
26. Anton Mussert claimt in zijn ‘Nagelaten bekentenissen’ dat “het Hoofdkwartier der NSB is de eenige plaats in Nederland, waar onze vlag, ook gedurende de oorlogsjaren is blijven waaien”.
27. “23. Verordening van den Rijkscommissaris voor het bezette Nederlandsche gebied betreffende het vertoonen van vanen, vlaggen en wimpels”, *Verordeningenblad voor het bezette Nederlandsche gebied*, 1944, aflevering 8, 2 juni 1944, p. 59.
28. Nationaal Archief, Den Haag, Militair Gezag, nummer toegang 2.13.25, inventarisnummer 4425.
29. “De vlaggen inhalen”, *Veritas* (Maastricht), nr. 2, 26 september 1944, p. 3.
30. “Onze vlag”, *Mededeelingen Blad gedrukt op last van het Militair Gezag door de uitgevers van het Brabantsch Nieuwsblad* (Roosendaal/Bergen op Zoom), 18 januari 1945, p. 1.
31. Den Haag, Koninklijke Bibliotheek: 135 A 18, Verzameling stukken met betrekking tot de Nederlandse vlag / Jan Willem van Nouhuys (1869-1963), scheepsgezagvoerder.
32. “Wat ‘Vrij Nederland’ denkt”, *Vrij Nederland*, uitgave voor Zuid-Holland, 7 mei 1945, p. 2.
33. “Rood-Wit-Blauw of Oranje-Blanje-Bleu?”, *De Bredasche Courant* (Breda), 26 mei 1945, p. 2.
34. “Rood-wit-blauw of Oranje-blanje-bleu?”, *Het Vrije Dagblad voor Zwolle en omgeving*, nr. 46, 12 juni 1945, pp. 1-2.
35. Nationaal Archief, Den Haag, Ministeries voor Algemeene Oorlogvoering van het Koninkrijk (AOK) en van Algemene Zaken (AZ): Kabinet van de Minister-President (KMP), nummer toegang 2.03.01, inventarisnummer 1113.
36. “Princevlag vierde verjaardag van prinses Beatrix”, *Haagsche Courant* (Den Haag), 1 februari 1949.
37. C. van Geelkerken: *De Strijd der Nationaal-Socialistische Beweging 14 december 1931 – mei 1941*. Utrecht: Nenasu, 1941. p. 56.
38. “Uit de beweging: Order van den leider”, *Volk en Vaderland* (Utrecht), 17 juni 1938, p. 4.
39. Nederlands Instituut voor Oorlogsdocumentatie, nummer toegang 123 Nationaal-Socialistische Beweging, inventarisnummer 321 Stukken betreffende de vlag, wapen en volkslied van Nederland, 1943. Dank aan Joep Meijssen voor de vindplaats.

Vreugde- dansen bij komst geallieerden

Vanuit het zuiden komende trokken vanaf september 1944 geallieerde troepen Nederland binnen. Het land werd stukje bij beetje van de nazi's bevrijd. De komst van de geallieerde militairen was overal aanleiding om feest te vieren. Breda, vlak bij de grens met België, werd door Vrije Polen bevrijd op 29 oktober 1944, een zondag. De enthousiaste bevolking versierde de straten met vlaggen en juichte de binnen trekkende Poolse troepen toe.

Ondanks de materiaal-schaarste waren sommige vrouwen, handig met naald en draad, in staat tot het maken van speciale feest- of bevrijdingsjurken. Die krijgen de Nederlandse kleuren oranje, rood, wit en blauw. Die worden gedragen bij de vreugdedansen om de komst van de geallieerden luister bij te zetten.

Over de bevrijdingsjurk die in het **Stedelijk Museum Breda** wordt tentoongesteld is amper iets bekend. De zelfgemaakte jurk is waarschijnlijk maar twee keer gedragen. Bij de bevrijding van Breda (29 oktober 1944) en de bevrijding van het hele land (5 mei 1945). Beide data zijn in de jurk geborduurd. De jurk is afkomstig uit het voormalige privémuseum 'Oorlog en Vrede' van Wim Mol aan de Ginnekenweg in Breda. De oud-geschiedenisleraar, die de oorlog zelf had meegemaakt, ontving daar tot voor enkele jaren geleden honderden schoolklassen om te praten over de gevolgen van de oorlog.

Theun Okkerse en Jos Poels

FOTO THEUN OKKERSE

Gemeentevlaggen tijdens Tweede Wereldoorlog

In de jaren van de Duitse bezetting van Nederland, 1940-1945, was het verboden de Nederlandse vlag uit te hangen. Gebruik van het rood-wit-blauw werd door de bezetter gezien als daad van verzet, opruiing en het tonen van aanhankelijkheid richting het vorstenhuis. Maar hoe was dat met andere vlaggen die in die tijd werden gebruikt?

Door MARCEL VAN WESTERHOVEN

Officiële provincievlaggen waren er ten tijde van de Tweede Wereldoorlog nog niet. De eerste provincievlag die officieel werd aangenomen, was die van Drenthe in 1947. Gemeenten gebruikten vlaggen, maar de meeste waren (nog) niet officieel vastgesteld. Slechts 19 gemeenten waren voor het uitbreken van de oorlog in Nederland in mei 1940 in het bezit van een officieel aangenomen vlag. Deze situatie bleef zo tot na de oorlog. Men had kennelijk wel wat anders aan het hoofd dan zich bezig te houden met lokale vlaggen en dat is begrijpelijk.

In de periode 1940-1945 zijn wél twintig gemeentewapens aangenomen. Tussen mei 1940 en mei 1945 werden gemeentewapens verleend aan: Barsingerhorn, Geulle, Giessendam, Gieten, Havelte, Hei- en Boeicop, Hoogland, Koudekerk aan den Rijn, Loenersloot, Nederhorst-den-Berg, Noorbeek, Odoorn, Posterholt, Roermond, Ruwiel, Sevenum, Termunten, Tienhoven (ZH), Vledder en Waalre.

Vlaggenlandschap

Hoe zag het Nederlandse vlaggenlandschap er vlak voor de bezetting uit? Zoals gezegd waren er op dat moment 19 officiële gemeentevlaggen. Als oudste wordt die van Harlingen beschouwd, uit 1857. Dit kwam voort uit een inventarisatie van overheidsvlaggen in dat jaar door het ministerie van Binnenlandse Zaken, voor een door de Franse marine uit te geven internationaal vlaggenboek.

De eerste moderne gemeentevlag is die van Alkmaar uit 1920. In de jaren '20 volgden daarna Den Haag (1920), Oostburg (1923), Eindhoven (1927, na de annexatie van vijf omliggende gemeenten), Hoogezand (1929) en Muntendam (1929).

Daarna waren er geen nieuwe aannames tot 1938. In dat jaar werd het 40-jarig regeringsjubileum van koningin Wilhelmina gevierd. Als onderdeel van de festiviteiten werd voor 6 september 1938 een defilé georganiseerd, waarvoor elke gemeente werd verzocht een jeugddelegatie af te vaardigen. De bedoeling was dat elke delegatie een gemeentevlag voor zich uit zou dragen. Maar het merendeel van de gemeenten had op dat moment geen eigen vlag.

In juli en augustus 1938 hebben toen negen gemeenten een vlag vastgesteld: Zaandam, Zeist, Zwijndrecht, Vlieland, Gorinchem, Dinxperlo, Beilen, Bussum en Zelhem. Vlak na het defilé volgden nog Maastricht, Laren (Gelderland) en 's-Gravendeel. Voor alle gemeenten die voor het defilé niet over een gemeentevlag beschikten, werden op initiatief van het Centraal Bureau Jeugdhulde volgens een vast stramien vlaggen ontworpen. Hier is al veel over geschreven, dus kan worden volstaan met de mededeling dat het vierkante vlaggen waren die bestonden uit de provinciekleuren met in de broektop het wapenbeeld als vierkant. Heel wat van deze zogenaamde defileervlaggen zijn later als gemeentevlag in gebruik genomen en sommigen zijn nu nog steeds te zien (bijvoorbeeld in de gemeente Eemnes). Daarnaast voerden veel gemeenten onofficieel vanouds vlaggen in twee of drie banen.

Situatie in 1940

Dit was de situatie op het moment dat Nederland in mei 1940 werd bezet. In 'Wie, Wat, Waar, Jaarboek 1941 van de Haagsche Courant' is een overzicht te zien van de vlaggen van de gemeenten die op dat moment meer dan 10.000 inwoners hadden (Afbeeldingen rechts).

De vlaggen zijn te rubriceren in: **Officiële vlaggen:** Harlingen, Alkmaar, Den Haag (tot 1949), Eindhoven, Hoogezand (met de vluchtzijde aan de mast!), Zwijndrecht (verticaal aan de mast gehangen!), Gorinchem en Maastricht (tot 1994).

Andere vlag afgebeeld dan de officiële: Zaandam (raadselachtige vlag uit 1938), Zeist en Bussum.

Onofficiële vlag, later officieel aangenomen: Aalten, Breda, Delft, Dordrecht, Gouda, Heemstede, Hoogeveen, Hoorn, Kampen, Nijmegen, Renkum, Ridderkerk, Roermond, Schiedam, Tiel, Vlaardingen, Vlissingen en Weert.

Onofficiële vlag, later een ander ontwerp officieel aangenomen:

Met twee banen: Aalten, Apeldoorn, Arnhem, Baarn, Bergen op Zoom, Ede, Emmen, Enschede, Epe, Ermelo, Haarlem, Haarlemmermeer, Heerlen, Helmond, Hengelo (Ov), Leeuwarden, Leiden, Meppel, Nijkerk, Oss, Sneek, Tegelen, Tilburg, Utrecht, Velsen, Voorburg, Wageningen, Winschoten, Zutphen en Zwolle.

Met drie banen: Hillegom (met wapen), Middelburg en Venlo.

Veelbanen-patroon: Amsterdam (met wapen) en Rotterdam.

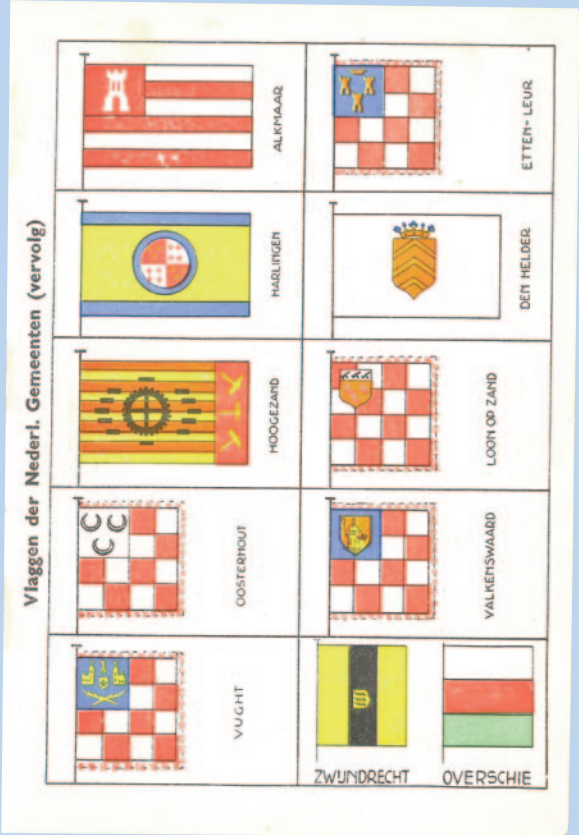
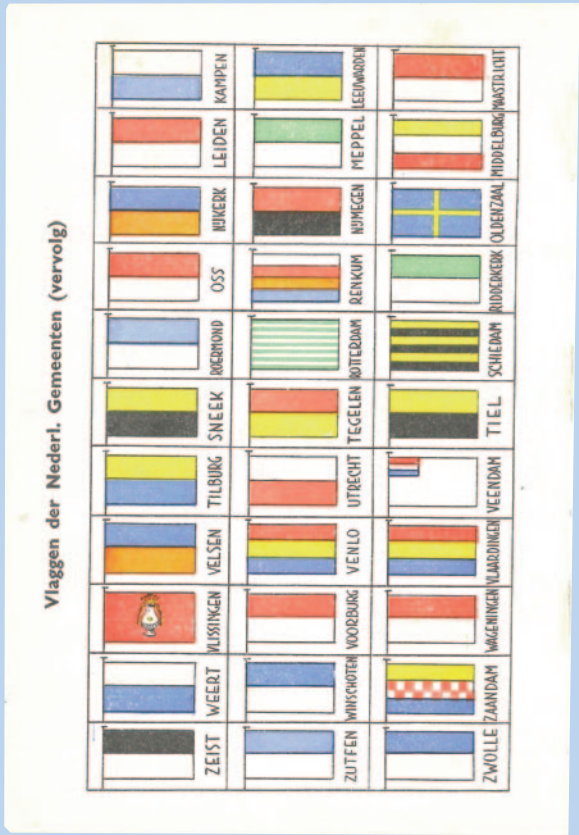
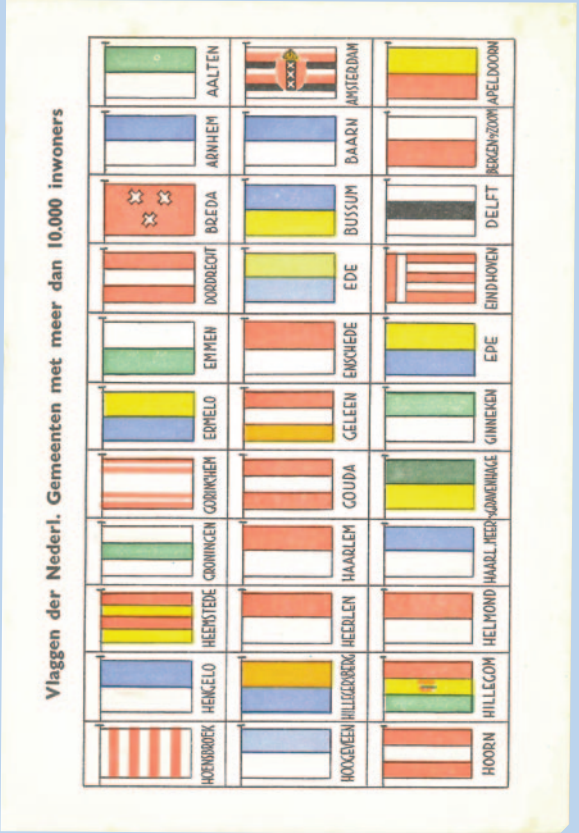
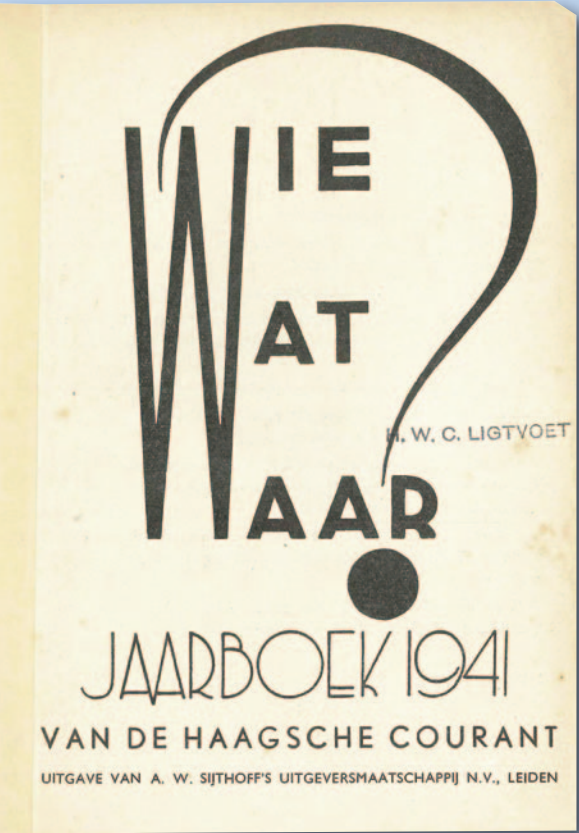
Met ander patroon: Hoensbroek (speciaal patroon met negen verticale banen), Oldenzaal (geel kruis op blauw, sinds 1992 met wapen weer in gebruik), Veendam (vlag van het zee-manscollege) en Den Helder (witte vlag met wapen).

Brabantse defileervlaggen: Etten-Leur, Loon-op-Zand, Oosterhout, Valkenswaard en Vught.

Onofficiële vlag, altijd zo gevoerd: Geleen, Ginneken c.a., Groningen, Hilligersberg en Overschie.

Of deze vlaggen tijdens de bezettingsjaren ook daadwerkelijk uithingen, is niet te zeggen. Dat zal zo hier en daar wel het geval zijn geweest, maar het is goed voor te stellen dat het vlaggen in die moeilijke tijden geen prioriteit had. □

1. Wie, Wat, Waar, Jaarboek 1941 van de Haagsche Courant, A.W. Sijthoff's Uitgeversmaatschappij NV, Leiden 1941.

In Jappenkampen werden Nederlandse kleuren zorgvuldig verstopt

Twee voorbeelden van verborgen verwijzingen naar Nederland, gemaakt in de Jappenkampen in Nederlands-Indië, waar Nederlanders gevangen werden gehouden. Het zijn geborduurde zakdoeken, waarin Nederlandse kleuren zijn verwerkt. Ze worden bewaard in **Museon in Den Haag**.

Een witte katoenen zakdoek, vervaardigd in het Jappenkamp in Semarang, met geborduurde voorstellingen en potlood/aquarel tekeningen. In het midden is in rood, wit en blauw geborduurd: "Karang-Panas 19 Juni 1944". Linksboven een tekening van een gamel die op het vuur staat en enkele keukenbenodigdheden. Rechtsboven is een hek geborduurd. Rechtsonder een tekening van een kerk of klooster. Linksonder geborduurde kampnummers. Langs de rand van de zakdoek oranje borduursel.

Een zijden zakdoek of pochet met goudkleurig open randmotief, ergens tussen 1942 en 1945 vervaardigd in een Jappenkamp. In één hoek is een ronde applicatie crèmekleurig kantwerk aangebracht met daarop een geborduurd de voorstelling van een bloemenperk binnen een groene rand in de kleuren van de Nederlandse vlag rond een oranje centrum.

Een miniatuurbreiwerkje van drie kleine houten pennen, waaraan een vrijwel afgebreid miniatuur sokje hangt naast een klein oranje bolletje garen. 5 x 5 cm.

Beinema Jenke Knoop met geborduurde olifant en Nederlandse vlag. 3,5 cm.

Elke 15de augustus wordt op de Vlaggenparade in Rotterdam herdacht dat op die datum in 1945 met de capitulatie van Japan een einde kwam aan de Tweede Wereldoorlog. Er worden dan onder andere bloemen gelegd bij het monument ‘Straatsieraad’. Dit is tussen de vlaggenmasten van de Vlaggenparade geplaatst ter nagedachtenis van de slachtoffers in Nederlands-Indië.

Door HANS HORSTING

Tijdens deze jaarlijkse herdenking werd steeds een kort woord van herinnering gesproken door Mieke Engelberts, tot voor kort voorzitter van de Stichting Herdenking 15 augustus 1945. Zij was geïnterneerd in een ‘Jappenkamp’ en zij vertelde dan hoe er op allerlei manieren in het kamp stil en lijdelijk verzet werd gepleegd: tekeningen, borduurwerkjes, brochures, speldenkussens, zakdoekjes en andere zelfgemaakte spulletjes werden opvallend van de Nederlandse driekleur voorzien. Op Koninginnedag – op 31 augustus – werd bij het ophangen van de was gezorgd dat er rode, witte en blauwe kleding-

stukken werden opgehangen, maar dan wel in een andere kleurenvolgorde. De Japanse bewakers mochten niet weten dat met deze kledingstukken naar de Nederlandse vlag werd verwezen. Mevrouw Engelberts wees op het boekje ‘Het Geheim’ van Willem Brandt, in 1960 uitgegeven door uitgeverij W. van Hoeve in Den Haag, waarin beklemmend het verhaal wordt gedaan van het bevrijdingsmoment in een concentratiekamp op Sumatra. Het is een eerbewijs “voor die tallozen die zich daarginds in het oosten als goede Nederlanders, maar vooral als eerlijke en geestelijk vrije mensen hebben gehand-

haafd onder de ellendigste en bitterste omstandigheden; tallozen, waarvan zeer velen het hoogste offer hebben gebracht: een offer voor de Nederlandse vlag, die voor hen tot in de zwaarste uren altoos het edele en levende symbool van vrijheid en rechtvaardigheid is geweest.”

Afschuwelijke jaren

Er volgt een beschrijving van de afschuwelijke jaren waarin de gevangenen met en naast elkaar binnen de muren en achter prikkeldraad leefden; gevangen, letterlijk vrijwel uitgekled zonder enig bezit, op het randje van de hongerdood, op een stenen vloer

of in de modder van het kamp, in de tropenhitte en met de moessonregens. En te midden van deze opperste ellende bestond er een geheim dat één gevangene kende, maar verder niemand. Het geheim lag onder het benige, uitgeteerde hoofd van deze ene gevangene. Hij had het meegebracht toen hij door de Japanners werd geïnterneerd en hij had het altijd onder alle mensonterende omstandigheden bij zich weten te houden. Eens had een Japanse soldaat het hem willen afnemen, maar hij klemde het vast en verdedigde het, zelfs toen ze hem tot bloedens toe sloegen: “het geheim” was rood gevlekt van zijn

bloed. Dit “geheim” bestond uit een vies, vlekkerig hoofdkussentje. De eigenaar droeg het altijd bij zich en deed er nooit afstand van. Aan dat kussentje was dus een geheim verbonden en de eigenaar bepaalde dat diegene die de bevrijding zou beleven – zichzelf of een ander – het kussen mocht openen: het geheim zat in het kussen. Dan komt in het kamp het moment van de bevrijding: iedereen komt tevoorschijn voor zover ze nog kunnen lopen. Ook de man met het kussentje. “Hij zwaait, met grote staarogen waarin een vreemd licht blinkt, door de modder. Hij wankelt en strompelt

maar hij komt vooruit”. Beschreven wordt hoe de man naar een loods strompelt waar de gevangenen zich hebben verzameld en hij probeert zich in de balken naar boven te trekken met het kussentje tussen zijn tanden. Uiteindelijk staat hij op het dak. “Hij scheurt zijn kussentje open en onthult zijn geheim. Daar en toen in dat moeraskamp der doden en stervenden, onder de waterval der donkere moessonregen. Het was een vlag, een Nederlandse vlag. Nooit zal iemand zo’n vlag meer zien. Het was meer dan een Nederlandse vlag, het was de vrijheid zelf ; het was nog meer dan de vrijheid: het was adem en

leven. Er ging van die vlag een kracht uit zoals niemand zich nu zal kunnen voorstellen. De vlag hing aan een bamboe-uitsteeksel, gekreukeld. Het was de mooiste, de heerlijkste vlag ter wereld. Rood, wit, blauw. Ik kan niet geloven dat ooit een Nederlandse vlag zo stralend en trots aan een mast heeft gehangen als onze vlag, daar op het dak van die oude loods met daaronder alleen maar modder en in die modder de schimmen van menselijke wezens die opeens ontdekten dat zij weer een naam hadden en ergens werden verwacht: vrijheid, vrijheid, vrijheid”. □

Vlaggen van Hotel De Wereld gered van vuilverbrander

De onderhandelingen over de Duitse capitulatie in het nog bezette westen van Nederland vonden op 5 mei 1945 plaats in Hotel De Wereld in Wageningen. Volgens de overleveringen hingen daar vlaggen van de Verenigde Staten, het Verenigd Koninkrijk en Canada. Deze vlaggen zijn nipt gered van de vuilverbranding. Ze bevinden zich nu in de collectie van Jean Kreunen.

Door HANS HORSTING

Een halve eeuw na afloop van de Tweede Wereldoorlog, in 1995, werd de gemeentewerf van Wageningen verhuisd. In die werf lagen al jarenlang drie vlaggen, die nooit werden gebruikt en die ogenschijnlijk nergens meer voor dienden. Daarom wilden gemeentewerkers van de werf de vlaggen bij de verhuizing vernietigen. Eén van de medewerkers besefte echter net op tijd dat het hierbij volgens hem om vlaggen ‘met een historie’ ging, vlaggen die een tastbare herinnering aan een bijzonder stuk historie met zich meedroegen. Door diens historisch besef werden de vlaggen niet vernietigd, maar opnieuw opgeborgen in een depot op de nieuwe gemeentewerf.

Toen tien jaar later deze gemeentewerf opnieuw werd verplaatst, kwamen die oude vlaggen weer tevoorschijn. Nu leek hun lot bezegeld: Weg ermee. Niemand had er in die tien jaar naar omgekeken. Echter: één van de

medewerkers herinnerde zich dat een neefje van hem geïnteresseerd was in oorlogsmateriaal. Wellicht vond die de vlaggen interessant genoeg om aan zijn verzameling toe te voegen. Aldus geschiedde.

Maar, zoals vaker met kinder-verzamelingen: het neefje had na enige tijd geen ruimte meer voor al zijn verzamelde spullen. Op dat moment kwam de ‘redder’ van de vlaggen in beeld: Jean Kreunen, de directeur van het Achterhoeks Museum 1940-1945 in het Gelderse Hengelo. Hij stond bekend als verzamelaar van oorlogsmateriaal en werd getipt over de drie vlaggen in handen van het ‘jeugdig neefje’. Kreunen zocht de jongen op, en keerde terug naar de Achterhoek met de bijzondere stukken uit de Nederlandse geschiedenis. Hij voegde ze toe aan zijn museumverzameling.

48 Sterren

Waar ging het om bij deze dundoeken? Allereerst om een mooie Amerikaanse Stars and Stripes met de originele 48 sterren. De sterren staan voor de Amerikaanse staten. In mei 1945 kende de Verenigde Staten nog 48 staten. Pas in 1959 en 1960 zouden dat er respectievelijk 59 (Alaska) en 60 (Hawaï) worden.

De tweede vlag was een Britse Union Jack en de derde een wat kleinere Canadese vlag zoals die tijdens de Tweede Wereldoorlog gangbaar was. Canada maakte nog min of meer

deel uit van het Verenigd Koninkrijk. Vandaar de kleine afbeelding van de Britse vlag in een linker bovenhoek. Alle drie de vlaggen zijn gemaakt van wol, in die jaren de standaardstof voor vlaggen. De Amerikaanse en de Britse vlag hebben allebei op de broeking een duidelijk leesbaar stempel met de tekst ‘gemeente Wageningen’. Dat is van belang in verband met de authenticiteit van de vlaggen. Beide vlaggen waren gemakkelijk in de vlaggenopslag van de gemeentewerf te herkennen omdat er een koperen label aan was bevestigd met de maten van de vlaggen (110 x 150 cm) erop. Zonder de beide vlaggen open te hoeven vouwen, konden ze in de opslag worden herkend. Met de Canadese vlag was dit niet het geval.

Groot was in februari 2008 de verbazing van leden van de Historische Vereniging Wageningen Monumentaal toen die de drie vlaggen in het Achterhoeks Museum 1940-1945 ontdekten. De Wageningse vereniging van historici vond het een schande dat Wageningen zo met waardevolle historische materialen omging. De burgemeester van Wageningen werd hierover ingeseind en die bezocht daarop het Achterhoeks Museum 1940-1945 om zich op de hoogte te stellen. Er werd gesproken over het in langdurig bruikleen afstaan van de vlaggen aan Wageningen.

Stil

Daarna werd het stil. Toen deed de heer

De vlaggen van Hotel De Wereld werden zo tentoongesteld.

FOTO JEAN KREUNEN

Kreunen het voorstel aan de gemeente Wageningen om de vlaggen te ruilen voor iets van gelijkwaardige historische betekenis: Wageningen bezat de onderscheidingstekens van Seyss-Inquart, de door de Duitse bezetter aangestelde “onderkoning van Nederland”. Tot die uitruil is het echter nooit gekomen.

Het is stil geworden rond de drie vlaggen: ze

zijn in het Achterhoeks Museum 1940-1945 gebleven. In 2016 is tachtig procent van de collectie van dat museum overgedragen aan het Nationaal Oorlogs- en Verzetsmuseum in Overloon. De vlaggen zijn echter niet meeverhuisd naar Noord-Brabant. Ze bevinden zich nog steeds in de privécollectie van Jean Kreunen en zijn bij hem nog steeds te bezichtigen.

Over zowel de vlaggen als over genoemde onderscheidingstekens bestaan nog wel twijfels of ze wel echt bij Hotel De Wereld hebben gehangen resectievelijk van Seyss-Inquart zijn geweest. Vooralsnog is het tegendeel nooit bewezen en hebben de drie vlaggen een grote historische waarde. □

FOTO: Oorlogs- en Verzetmuseum Overloon

Onderhandelingen over capitulatie

Het in 1852 gebouwde Hotel De Wereld in het centrum van Wageningen, kreeg op vrijdag 5 mei 1945 nationale bekendheid als de plek waar over de capitulatie van de Duitse bezetter werd onderhandeld. Het hotel genoot als onderhandelingsplek de voorkeur van de Canadese generaal Charles Foulkes, vanwege zijn ligging aan het toenmalige front, de afwezigheid

FOTO: Beeldbank WO2 – NIOD

van burgers vanwege evacuatie en het metaforische karakter van de naam ‘De Wereld’.

Op 5 mei 1945 trof Foulkes de Duitse kolonel-generaal Blaskowitz in de huidige ‘Grote Capitulatiezaal’ om te onderhandelen over de overgave, waarbij ook Prins Bernhard als bevelhebber van de Binnenlandse Strijdkrachten aanwezig was. De Duitsers bleken bereid te capitule-

ren en daarmee werd Hotel de Wereld Wageningen in 1945 een monument van vrede en vrijheid.

Op 9 juni 1945 onthulde Prins Bernhard een plaquette bij het hotel ter herinnering aan de Duitse capitulatie. Daarbij werden ook vlaggen gebruikt.

Naïviteit of geschied-vervalsing?

Vlag van Canada tot 1965 en hieronder de huidige vlag.

De Canadezen speelden in het voorjaar van 1945 een grote rol in de bevrijding van met name Oost-Nederland. Canada had in die dagen een Britse Red Ensign met het wapen in de vlag. Twintig jaar na de oorlog, in 1965, veranderde die vlag in de huidige, met het rode esdoornblad in het midden. Deze wordt meer en meer gebruikt om de Canadese bevrijders te herdenken. Is het naïviteit of is het geschied-vervalsing?

Door WIM SCHUURMAN*

Met de viering van 75 jaar Slag om de Schelde in september 2019 werden er door de post van het overzeese rijkdeel Sint Maarten postzegels uitgebracht, die vlaggenkundig en historisch niet geheel correct zijn. De zegels laten fragmenten van vlaggen zien. Mij viel direct het gebruik van de huidige Canadese nationale vlag op. Op internet vond ik vervolgens een kaartje van de Slag om de Schelde waarop ook de huidige vlag prominent in beeld staat (zie afbeelding), terwijl die ten tijde van de Slag in het geheel niet bestond. Dagblad Trouw publiceerde eveneens kaartjes van het opschuivende front in 1944 en 1945 met erop de huidige Canadese nationale vlag (afbeelding 1).

De gemeente Vlissingen liet een logo ontwerpen en als vlag uitvoeren met erop naast elkaar de nationale vlaggen van Canada, Frankrijk, Groot-Brittannië en Nederland (afbeeldingen 2). Wat opvalt, is dat Duitsland in alle afbeeldingen die over de oorlog gaan niet door de huidige zwart-rood-gele vlag wordt gerepresenteerd, maar de door Hitler zelf ontworpen hakenkruisvlag.

Onjuist

Geschied- en vlaggenkundig zijn deze uitingen onjuist. Bewust of onbewust wordt de geschiedenis vervalst. Media en instellingen als gemeenten hebben hun verantwoordelijkheid en dienen wel het juiste beeld van toen te schetsen. Zeker toch uit respect aan de gevallen Canadezen! Het publiek krijgt nu de indruk dat Canada de huidige nationale vlag ten tijde van de Bevrijding al had. De argeloze leek wordt nu op het verkeerde been gezet. Of erger nog, men slaat de leek niet hoog aan. Mensen die de bevrijding toen bewust hebben meegemaakt, weten misschien beter, maar lang niet allen. We zien dat gebrek aan historisch besef, alsmede een gebrek aan een kritische houding, leidt tot fouten en daardoor tot gebrek aan kwaliteit. Media en journalisten dienen hun bronnen te checken en achtergrondinformatie tot zich te nemen. Het geeft geen pas op je gevoel of herinnering af te

gaan of de leken niet hoog aan te slaan. Ook mag een kritische houding ten aanzien van websites en de informatie erop worden verwacht. Dit vragen we tegenwoordig ook van onze jeugdigen. Wat zich gaat wreken, is dat het opgeroepen beeld lang blijft hangen, zowel in het geheugen van de argeloze leek/lezer, als op het internet en in andere mediavormen. In de toekomst zullen er mensen zijn die, zeker op de huidige publicaties, zullen teruggrijpen met alle verwarring van dien.

Militair kerkhof

Aangespoord door bovenstaande bevindingen bezocht ik het Canadese militaire kerkhof in Holten, Overijssel. Zou daar wel de toenmalige Canadese nationale vlag te vinden zijn? In elk geval niet aan een mast op de begraafplaats met twaalf vakken met graven rond het Kruis van de Opoffering, Cross of Sacrifice, het naar beneden gerichte zwaard. Wel in het door vrijwilligers geleide informatiecentrum. Daar hangen de Canadese rode en blauwe ensign die in 1944 en 1945 officieel waren (Afbeeldingen 3 en 4). De afgebeelde rode ensign vervulde de functie van Canadese nationale vlag van 1921 tot in 1965.

Op 5 mei 1948 werd de erebegraafplaats te Holten geopend. Twentsch dagblad Tubantia en de Enschedesche Courant en Vrije Twentsche Courant van 7 mei hadden als kop en inleiding bij de foto de tekst: Dodenherdenking op de Holtense berg. Acht naties eren de nagedachtenis der gesneuvelde Canadezen en in het bijzonder met hen, die vochten onder Canadees bevel en van wie de aanwezigen de nationale vlaggen voor zich zagen wapperen. De grafstenen van de gevallen Canadezen zijn voorzien van het esdoornblad, dat ook voorkwam in het wapen dat de Canadese red ensign sierde (afbeelding 5). Er komen jaarlijks veel Nederlandse bezoekers in het informatiecentrum. Hopelijk zien ze allen de vlaggen en nemen kennis van hun bestaan en functie in met name 1944-1945, toen Canadezen Zuidwest-Nederland en het oosten en noorden van ons land hielpen bevrijden. □

* Wim Schuurman overleed eind vorig jaar. Dit verhaal was het laatste dat hij bij Vlag! inleverde.

Afb. 2. Logo van de Slag om de Schelde-herdenking, gebruikt door de gemeente Vlissingen.

Afb. 1. Detail van het kaartje met foute Canadese vlag, maar met goede Duitse vlag.

<< Afb. 3. Rode Canadese ensign, aan de begraafplaats in Holten geschenken door George Bodt uit Powell, British Columbia, Canada.

Afb. 4. Blauwe Canadese ensign afkomstig van een vaartuig van de Royal Canadian Navy, geschenken aan de begraafplaats in Holten door Robert Clyde Lawson.

Afb. 5. De toenmalige Canadese vlag wapperde op 5 mei 1948, tijdens de opening van de Canadese militaire begraafplaats in Holten.

Kruis van Lotharingen, het symbool van de vrije Fransen en het Franse verzet

Tijdens de Tweede Wereldoorlog bestonden er drie Frankrijken: het door de Duitsers bezette deel, het niet-bezette Vichy-Frankrijk, én het Frankrijk van de Vrije Fransen. De Vrije Fransen stonden onder leiding van generaal Charles de Gaulle. Hun symbool was het kruis van Lotharingen, een kruis met twee horizontale balken, de bovenste iets korter dan de onderste. Dat zou zich ontwikkelen tot het symbool van het verzet.

Door HERVÉ CALVARIN*

Nadat Philippe Pétain, die bij het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog in mei 1940 de Franse regering leidde, op 17 juni 1940 zijn leger opdracht gaf te stoppen met vechten tegen Duitsland, vertrok nog diezelfde dag Charles de Gaulle naar Londen. De dag erna lanceerde deze bij de BBC de in Frankrijk beroemd geworden oproep, waar hij de wapenstilstand verwierp en het Franse volk opriep zich te verzetten en zich bij hem aan te sluiten. Op 28 juni werd hij door premier Winston Churchill van het Verenigd Koninkrijk erkend als leider van de Vrije Fransen.

Op 1 juli werd, in aanwezigheid van generaal De Gaulle en luitenant-commandant Thierry d'Argenlieu, door vice-admiraal Émile Muselier voorgesteld het kruis van Lotharingen als symbool aan te nemen. Dit ter nagedachtenis aan Muselier's vader die uit Lotharingen kwam, en waar deze kruisvorm zijn oorspong vindt. Bij algemene Order van 3 juli 1940 werd de Franse vlag als nationale vlag voor de scheepvaart vastgesteld. Tevens werd daarin de geus beschreven (Afbeelding 1), die het embleem van de Franse strijdkrachten onder De Gaulle zou worden: een blauw vierkant met in het midden het kruis van Lotharingen in rood.¹ Dit kruis werd als tegenhanger van het hakenkruis gezien, terwijl de vliegtuigen een roundel zouden dragen met het kruis van Lotharingen naast het traditionele kenteken, en voor de vliegtuigen in Afrika een witte roundel met een rood Lotharinger kruis (Afbeelding 2). De emblemen werden geaccepteerd door de Britse Admiraliteit op 5 juli 1940. Het kruis van Lotharingen werd het embleem van het gehele vrije Frankrijk.²

Vrije Franse strijdkrachten

De strijdkrachten die zich bij het vrije Frankrijk hadden aangesloten, werden *Forces françaises libres* (FFL) genoemd. Naast de landstrijdkrachten omvatte die ook de vrije Franse luchtmacht

(FAFL) en de vrije Franse marine (FNFL). Het motto van de FFL was 'Honneur, Patrie' (Eer, Vaderland) (Afbeelding 3). De civiele vlag was een driekleur met een eenvoudig rood Lotharinger kruis (Afbeelding 4).

De FFL-officieren droegen een blauw ruitvormig insigne met een gouden rand en een rood Lotharinger kruis, omzoomd met wit en met een gouden rand. Het kruis was vergezeld van de tekst 'France LIBRE', verdeeld over beide zijden van de verticale kruistak (Afbeelding 5).

De geus werd om redenen van zichtbaarheid vervangen door een tweede model. Dit werd op 17 mei 1941 goedgekeurd door vice-admiraal Muselier. Het gebruik ervan door alle FNFL-marineschepen werd voorgeschreven in algemene Order nummer 29 van 7 juni 1941.³ De geus had een witte ruit beladen met een rood Lotharinger kruis, op een blauw en rood veld. Er waren diverse varianten in gebruik (Afbeeldingen 6, 7 en 8).

Een soortgelijke vlag werd door een instructiecentrum van de FFL in Groot-Brittannië gevoerd na 7 juni 1941 (Afbeelding 9). De afmetingen zijn 1,30 m x 2,60 m. Het kruis van Lotharingen is 90 centimeter hoog; de bovenste balk 34 centimeter en de onderste balk 43 centimeter. Deze vlag werd in Engeland geproduceerd.⁴ Op de achterzijde ervan is een klein stukje canvas genaaid met het opschrift 'Free French 348' in blauw.

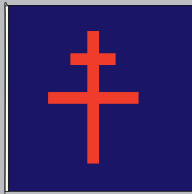
De torpedoboot *La Combattante*⁵ die door de Britten eind 1942 aan de FNFL werd afgestaan, nam op 6 juni 1944 deel aan D-Day. Die had ook de eer om op 14 juni 1944 generaal De Gaulle voor zijn eerste reis naar het bevrijde deel van Frankrijk te vervoeren. De geus van *La Combattante* (Afbeelding 10)⁶ was 2,10 x 2,25 meter. De hoogte van het kruis van Lotharingen is 1,65 meter. De langste zijde is 1,05 meter.

Wapenstilstand

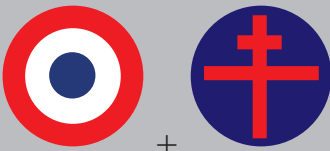
Na de wapenstilstand van 22 juni 1940 vatte generaal De Gaulle het plan op om een Defensieraad van het Franse Rijk op te richten. Pétain, die het niet door de Duitsers bezette deel van Frankrijk in Vichy leidde, schafte op 11 juli 1940 de republiek af. Hij riep zichzelf uit tot hoofd van de Franse Staat.

Het Verenigd Koninkrijk erkende op 7 augustus 1940 de regering in ballingschap van De Gaulle, en wel met terugwerkende kracht tot 11 juli, als de rechtsopvolger van de opgeheven Franse Republiek. Londen verbond zich ertoe de integriteit van alle Franse bezittingen en de onafhankelijkheid van Frankrijk volledig te herstellen.

Het eerste overzeese gebied dat zich bij de Vrije Fransen van

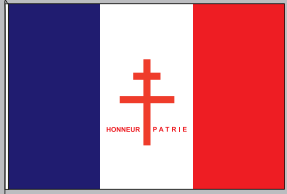
Afb. 1. Boegspriet (1940-1941), handels- en oorlogsvlag.

Afb. 2. Dubbele roundel

en roundel voor gebruik in Afrika.

Afb. 3. Vlag van de FFL.

Afb. 4. Vlag van vrij Frankrijk.

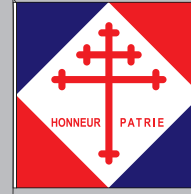
Afb. 5. Officiersbadge van de FFL.

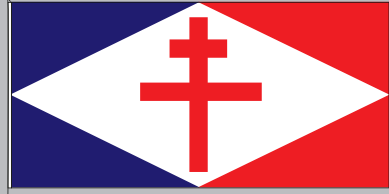
Afb. 6. FNFL geus (1941).

Afb. 7. variant (blauw en rood gescheiden).

Afb. 8. variant (motto en klaverblad).

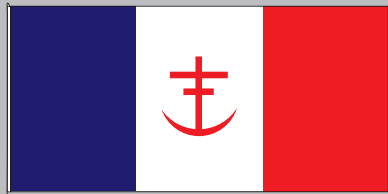
Afb. 9. Vlag gezien op 7 juni 1941 in Engeland.

Afb. 10. Geus van de FNFL, gezien op 'The Fighter'.

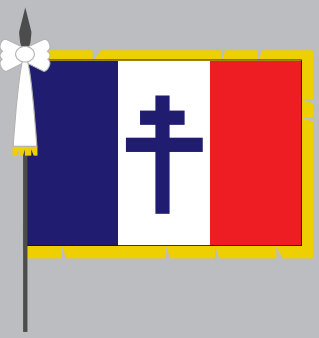
Afb. 11. Vlag van generaal de Gaulle op de 'Surcouf' (1942).

Afb. 12. Vlag gehesen in Darfur in Maart 1941.

Afb. 13. Vlag van de Gaulle op 'La Combattante'.

Afb. 14. Vaandel gebruikt in Bayeux (1944).

Afb. 15. Wimpel van het vliegdekschip Charles de Gaulle (links uitwaaiend).

Armbanden van het Franse verzet.

Charles de Gaulle ligt begraven in Colombey-les-Deux-Églises.

In de kerk van Riddarholmen in Stockholm werd ter herinnering aan Charles de Gaulle een wapenbord opgehangen. De Franse driekleur als wapen met daarop het kruis van Lotharingen.

derde echter de gouverneur van Gabon van gedachten en van zijde. De kolonie zou door de FFL worden veroverd. In juli 1941 werden Libanon en Syrië onder Frans mandaat evenens veroverd met de hulp van de Britten, terwijl Djibouti zich op 27 november aansloot. Madagascar, veroverd door de Britten, zou aan Frankrijk worden teruggegeven op 14 december 1942. De FNFL zou de aansluiting van Saint Pierre en Miquelon uitvoeren (november 1941), vervolgens Wallis en Futuna (mei 1942) en Réunion (november 1942).

Frans Nationaal Comité

Op 24 september 1941 werd het Frans Nationaal Comité ingesteld, dat de Raad van Defensie verving als de regering van Vrij Frankrijk. Op 13 juli

De Gaulle aansloot, was op 23 juni 1940 de Franse Domeinen op Sint Helena in de Atlantische Oceaan. Daarna volgden tot september al snel meerdere kolonies en gebieden, zoals de Nieuwe Hebriden, Frans Equatoriaal Afrika (met uitzondering van Gabon), Kameroen, de Franse gebieden in India, in de Pacific, en Nieuw-Caledonië. Al deze gebieden gaven de Franse regering in ballingschap een staatsdimensie.

Frans West-Afrika bleef de Franse regering van Pétain in Vichy trouw. Op 27 oktober 1940 werd de Defensieraad van het Rijk gecreëerd vanuit Brazzaville in Gabon, de hoofdstad van het Vrije Frankrijk. Deze negen leden tellende raad werd op 24 december 1940 door de Britten erkend. Op 12 november veran-

1942 werd de term *‘France Combattant’* (Strijdend Frankrijk) aangenomen ter vervanging van ‘Vrij Frankrijk’, om rekening te houden met het Franse verzet.

Op 30 mei 1943 werd in Algiers het Franse Comité voor Nationale Bevrijding opgericht, dat op 3 juni 1944 de voorlopige regering van de Franse Republiek zou worden. De Gaulle zou daar de leiding van nemen. Op 1 augustus 1943 veranderde de FFL de naam in *Armée française de la libération* (Frans bevrijdingsleger). Parijs werd bevrijd op 25 augustus 1945.

Charles de Gaulle

De in 1890 in Lille geboren kolonel Charles de Gaulle werd op 25 mei 1940 tijdelijk bevorderd tot brigade-generaal. Maar na de oproep voor de BBC van 18 juni werd hij door Pétain gedegradeerd, voordat hij op 2 augustus 1940 bij verstek ter dood werd veroordeeld en ontdaan werd van de Franse nationaliteit.

De vlag van De Gaulle (*Afbeelding 11*)⁷ was te zien op de duikboot *‘Surcouf’* tijdens zijn bezoek aan een Britse haven in 1942.⁸ In maart 1941, tijdens een bezoek van generaal De Gaulle aan Darfur ((Brits-Egyptisch Soedan), maakte de Britse gouverneur haastig een vlag, versierd met een Lotharings kruis bij benadering, die hij bij deze gelegenheid heeft gehe-

sen (*Afbeelding 12*).⁹ Op 13 juni 1944 verliet de torpedoboot *‘La Combattante’* Portsmouth en bracht generaal De Gaulle en een aantal van zijn getrouwen naar bevrijd Frans land, waar ze op 14 juni aankwamen. Bij deze gelegenheid voerde de boot de presidentiële standaard op de hoofdmast, een driekleur met daarop een opdruk met de initialen C.G, de initialen van Charles de Gaulle (*Afbeelding 13*).¹⁰

De standaard op zijn auto, gezien in Bayeux dezelfde dag, met gouden franje en witte strik, toonde een blauw kruis van Lotharingen in plaats van een rood (*Afbeelding 14*). Diezelfde avond keerde hij terug naar Engeland.

Nadat Frankrijk eind 1944 van de Fransen was bevrijd, kwam de Franse tricolore blauw-wit-rood weer terug in gebruik, zónder het Kruis van Lotharingen. Het kruis ontwikkelde zich wel als symbool van Charles de Gaulle en diens gaullisme, van het Vrije Frankrijk en van het verzet. De Gaulle werd in 1970 begraven in Colombey-les-Deux-Églises in Noord-Frankrijk. Daar staat ook een gigantisch, 44 meter hoog Lotharinger kruis. Op de plek waar De Gaulle in juni 1944 voet op Franse bodem zette in Normandië staat ook een dergelijk, achttien meter, hoog kruis van Lotharingen.

Tegenwoordig lijkt de geus van de Franse marine op de nationale vlag. Echter, een tiental schepen die de naam van een eenheid van de Vrije Franse Zeemacht dragen, inclusief het vliegdekschip *Charles de Gaulle*, is gemachtigd om de kleuren van de Franse Orde van de Bevrijding te dragen op de voorzijde en de geus van FNFL (gemoderniseerd) op de keerzijde (*Afbeelding 15*). □

Seinen van het NVvV-bestuur

Als vlaggenkundigen zijn we veel bezig met heden en verleden, maar als vereniging moeten we ook naar de toekomst kijken. Vandaar dat het bestuur een middag ‘op de hei’ heeft gezeten. De hei was in dit geval een horeca-gelegenheid langs de Nieuwe Waterweg. Daar beschouwden we – bewapend met verrekijkers – de rijkdom aan vlaggen op het water én de toekomst van de NVvV.

Drenthe

De kern van een vereniging wordt gevormd door de leden. Onze vereniging brengt leden bij elkaar die interesse hebben in vlaggen en vlaggenkunde. Tegelijkertijd kom ik nog regelmatig mensen tegen met een vlaggeninteresse die geen lid zijn. Doen we wel voldoende om ons bekend te maken? Zijn er genoeg activiteiten om lidmaatschap interessant te maken? Die vragen komen dan bij me op.

Uit nadere beschouwing van het ledenbestand blijkt dat tweederde van de leden in Zuid-Holland woont. In Drenthe hebben we zelfs helemaal geen leden. Ook het aantal vrouwen en jongeren is beperkt. Kunnen we daar verandering in aanbrengen? Hoe brengen we de vereniging onder de aandacht in Drenthe en de rest van Nederland? Hoe maken we onze activiteiten interessanter voor jongeren?

Meedoen

Een actieve vereniging begint met actieve leden. We kunnen het als bestuur niet alleen. We moeten het samen doen. Ken jij

vlaggenliefhebbers die nog geen lid zijn? Maak ze lid! Heb jij een idee hoe we jonge vlaggenkundigen kunnen betrekken? Help mee! Als bestuur kunnen we veel verzinnen, maar voor een bruisende vereniging zijn vooral veel leden nodig die leuke dingen willen organiseren!

De komende tijd willen we dus als bestuursleden vaker samen met andere leden iets oppakken. Heb jij een idee voor een activiteit, dan helpen wij je met organiseren. Wil je iets schrijven voor het blad of op de site, dan helpt de redactie je op weg. Er zijn genoeg interessante dingen te doen: Help je mee om artikelen uit het blad te digitaliseren? Om een excursie te plannen? Om een publicatie in de pers te krijgen?

Klokhuis

Af en toe zijn we al in het nieuws. Thijs van Leeuwen stond in *NRC Handelsblad* over het neerhalen van de Britse vlag in Brussel en Theun Okkerse en achter de schermen Wim Schuurman namen als deskundigen deel aan een uitzending van het kinderprogramma Het Klokhuis. Hopelijk weten de geïnteresseerde kijkers onze website te vinden, want sinds kort heeft vlaggenkunde.nl ook een speciale pagina voor “Kids”, waar vlaggenspellen te vinden zijn en informatie voor spreekbeurten.

Ook positief is dat we weer enkele nieuwe leden hebben mogen verwelkom, uit Groningen, Limburg, Noord-Holland en Utrecht! Helaas zijn we ook leden verloren. Vooral het overlijden van Wim Schuurman

heeft ons hard geraakt. Hij was sinds jaar en dag een actief lid en schreef menig artikel voor *Vlag!* en voor de website. We zullen hem node missen! Elders in dit nummer lees je een uitgebreid in memoriam.

Ook dat is onderdeel van samen een vereniging vormen. Om lief en leed te delen en vervolgens met een sterkere band weer door te gaan. Die band wordt gevormd door onze gezamenlijke interesse en door de geschiedenis die we delen. Op de komende Vlaggendag - zaterdag 4 april in het Nationaal Militair Museum in Soesterberg - gaan we beide weer verdiepen. Zonder Wim, maar met elkaar.

Davied van Berlo, voorzitter

Vlaggendag uitgesteld

In verband met de corona-crisis zijn wij genoodzaakt de vlaggendag en ledenvergadering van 4 april te verplaatsen naar een latere datum. Nadere berichtgeving volgt als er meer duidelijkheid is over het verloop van de crisis. We hopen de leden spoedig weer bij elkaar te kunnen roepen en een genoegzame vlaggendag te mogen organiseren.

Het bestuur van de NVvV

Noten

1. De geus was voorzien van de woorden *Honneur* (Eer) en *Patrie* (Vaderland) voor oorlogsschepen, en het kruis van Lotharingen had soms versierde punten.
2. Musée de l’Ordre de la Libération, Invalides, Parijs.
3. Musée de l’Ordre de la Libération, Invalides, Parijs.
4. Gekocht door een lid van de Republikeinse Garde van de Célestins-kazerne in Parijs, die het in juni 1991 aan Lucien Philippe toonde.
5. Musée de l’Ordre de la Libération, Invalides, Parijs. De boot

- voer op 23 februari 1945 op een Duitse zeemijn.
6. Musée de l’Ordre de la Libération, Invalides, Parijs.
7. Foto in het boek van Pierre Lefranc: ‘De Gaulle, un portrait’. Parijs: Flammarion, 1969, pagina 66.
8. Enkele dagen later, op 18 februari 1942, zonk dit schip voor de kust van Panama na een aanvaring met een Amerikaans vrachtschip of een per ongeluk door een Amerikaans water-vliegtuig afgeworpen bom.
9. Pierre Lefranc: ‘De Gaulle, un portrait’, pagina 66.

10. Bernard Le Marec: ‘Les français libres et leurs emblèmes’. Limoges: Éditions Charles Lavauzelle, 1964.

* Hervé Calvarin uit Parijs is erevoorzitter van de Franse vereniging van vlaggenkundigen, Société Française de Vexillologie. Zijn onderzoek is naar het Nederlands vertaald door Anton Haddeman. Dit artikel is grotendeels geïnspireerd op de lezing van Lucien Philippe tijdens het 11de Internationaal Vlaggencongres, in 1985 in Madrid, aangevuld met materiaal uit de verzameling van de auteur.

Een leergierige vlaggenkundige

Wim Schuurman in gesprek tijdens de lunch NVvV Vlaggendag 2015. FOTO: THEUN OKKERSE

Wim Schuurman, op 30 december op 68-jarige leeftijd toch nog vrij plotseling overleden, laat in de Nederlandse vlaggenkundige wereld een grote leegte achter. Hij was nog lang niet klaar, zoals blijkt uit het lijstje met ideeën dat hij inleverde bij het in de steigers zetten van dit nummer van *Vlag!* Hij had juist een vaste plek ingenomen in de redactie van dit vlaggenkundig tijdschrift.

Wim uit het Overijsselse Raalte was een vlaggenkundige in hart en nieren. Vlaggen waren zijn lust en zijn leven. Hij was net 20 toen hij begin jaren '70 lid werd van de Nederlandse Vereniging voor Vlaggenkunde. Het was rond de tijd dat hij zijn vrouw Irene had leren kennen en hij onderwijzer werd. Hij meldde zich aan als secretaris van de NVvV, omdat hij eraan wilde bijdragen dat de club meer bekendheid kreeg en dus meer leden. Een klus die hij heel serieus nam. Geen enkel verzoek, geen enkele brief aan het secretariaat bleef onbeantwoord. Nieuwe leden werden door Wim meer dan van harte welkom geheten.

Zijn enthousiasme voor het secretariaatswerk kreeg een flinke knauw toen hij eind jaren '70 door de ledenvergadering werd teruggefloten omdat het bestuur vlaggen was gaan ontwerpen voor gemeenten die daar om hadden gevraagd. Zo was Wim onder meer betrokken bij de totstandkoming van de vlag van de inmiddels weer opgeheven gemeenten Obdam en Sint-Oedenrode. Dat ontwerpen moest toen stoppen.

Werk en hobby kon Wim af en toe goed combineren. Hij was onderwijzer, eerst op diverse basisscholen in Zwolle, later als directeur van de oecumenische school De Kubus In Wijthmen. Wim werd daar gezien als een rustige, vriendelijke, collegiale directeur met oog voor zijn team, de leerlingen en hun ouders. Hij pakt aan, ruimt op en doet allerlei klussen die niet tot zijn takenpakket behoren. Voor de klas werden vlaggen

regelmatig ter sprake gebracht. Toen Wim in 2016 als hoofd afscheid nam konden zijn leerlingen hem geen groter plezier doen dan de hele school te versieren met vlaggenlijnen met daaraan zelf getekende vlaggen.

Bij onze vlaggenvereniging was Wim correspondent en commentator buitenland, die aan de hand van vlaggen "De Toestand in de Wereld" duidde en vertaalde. Hij was nieuwsgierig. Geen enkele politieke verandering, die nieuwe vlaggen opleverde, ontging hem. Hij publiceerde er talloze artikelen over, eerst in *Vexilla Nostra* – vaak ondertekend met zijn intitalen WS – daarna in *Vlag!*. Wim was ook de analyticus die verbanden legde. Bijvoorbeeld tussen de zwarte vlaggen met emblemen, die nu bij de heftige protesten in Hongkong gebruikt worden en de zwarte vlaggen op het Plein van de Hemelse Vrede in Peking bij de studentenopstand in 1989.

Tijdens de Nijmeegse Vierdaagse spraken we over de Molukse vlaggen en de Morgenstervlaggen van de Papoea's uit het voormalig Nederlands Nieuw-Guinea, maar ook over de Curaçaose, Friese en Zeeuw-Vlaamse vlaggen, die bij de intocht te zien waren. Na zijn pensionering opende Wim zelfs een eigen vlaggenrubriek op onze website: "Vlaggen van Alle Landen", waarbij hij bijvoorbeeld zeer uitvoerig inging op de historie van de vlag van IJsland.

Voor dit speciale Oorlog en Bevrijding-nummer heeft Wim nog een gedegen artikel geschreven over de oude vlag van Canada, die de Canadese troepen 75 jaar geleden voerden bij de bevrijding van Salland in het vroege voorjaar van 1945. Helaas kan hij de verschijning van dit artikel niet meer meemaken.

Wim was thuis in de vlaggen van vrijheidsbewegingen; separatisten en afscheidingsbewegingen. Dat was een kolfje naar zijn hand. Hoe exotischer het land, hoe mooier hij het vond. Ook obscure staten en landen uit een grijs verleden kregen van hem een plek in de geschiedkundige annalen.

Vorig jaar verscheen van de auteur Christopher Roth het boek 'Let's Split', Laat ons uit elkaar gaan. Een boek helemaal gewijd aan die vrijheidsbewegingen, minderheden en afscheidingsbewegingen. Hij heeft er vol enthousiasme in zitten bladeren.

Halverwege november kregen we bericht van Wim dat hij dacht dat de darmkanker was teruggekomen. Ruim een maand later kregen we het bericht van zijn vrouw Irene en kinderen Ingmar en Tjørven dat hij aan de gevolgen daarvan was overleden.

Nu moeten we afscheid nemen van Wim en uit elkaar gaan. We doen dit als Nederlandse Vereniging voor Vlaggenkunde met veel pijn en verdriet.

Thijs van Leeuwen en Jos Poels

Hijzen of niet ?

Onafhankelijk van elkaar geven in deze rubriek drie deskundigen hun mening over een vlaggenvraagstuk. Deze keer de vraag of historische situatiekaarten verduidelijkt mogen worden met vlaggen die in die tijd nog niet bestonden.

Dagblad *Trouw* plaatste er onlangs eentje. Een situatiekaartje uit 1944 met de uit 1965 daterende vlag van Canada.

Breng de lezer niet in verwarring

Bram Bartelts docent primair onderwijs

Dagblad *Trouw* gebruikt de huidige Canadese vlag in plaats van haar voorganger. Natuurlijk zien wij het liefst dat de, historisch gezien, juiste wordt gebruikt. Toch is het goed dat de krant ervoor kiest om de bekende Maple Leaf-vlag te gebruiken.

De krant bereikt een breed publiek en wil op een overzichtelijke, snelle manier aangeven uit welk land troepen afkomstig waren. De vlag uit 1921 is hier niet voor geschikt, omdat *Trouw*-lezers deze waarschijnlijk niet helder voor ogen hebben. Ik moest haar zelf ook even opzoeken. In de vlag zitten nauwelijks directe visuele hints naar Canada, maar wel hints die lezers op het verkeerde been kunnen zetten: 'Het moet hier gaan om een Europese troependivisie, want ik zie vier Europese wapens en de Britse vlag'. Het gevolg is dat mensen niet goed begrijpen om welke troepen het gaat. Bij een artikel over een van de grootste veldslagen op Nederlandse bodem zouden (snelle) lezers de rol van de Canadezen niet goed mee kunnen krijgen. Dat voorkomen door bij een informatieve kaart een niet mis te interpreteren symbool te gebruiken, de kracht van een vlag, lijkt me gerechtvaardigd.

Een ander punt is dat de oude vlag in Canada een nieuw leven heeft gekregen. Extreem rechts gebruikt deze vlag om het Canada van toen te verheerlijken. Een tijd waarin oorspronkelijke bewoners tweede klasse burgers waren. Het land is bezig om deze geschiedenis een plaats te geven en slachtoffers te compenseren. Deze vlag zonder context gebruiken, lijkt me daarom niet slim, je weet niet wie er zo onnodig gekwetst wordt.

Breng de *Trouw* -lezer niet in verwarring en gebruik daar de sterke vlag die het artikel ondersteunt. De discussie kan vervolgens plaatsvinden op een podium waar experts en geïnteresseerden zich kunnen mengen.

Synoniem

Theun Okkerse ontwerper

In dagblad *Trouw* werd een kaartje geplaatst waarop het front rond de Schelde in 1944 inzichtelijk was gemaakt. Om de betrokken partijen te duiden, werden de landenvlaggen erin geplaatst; hakenkruisvlaggen voor de bezetter en landenvlaggen voor de bevrijders, waaronder de nieuwe Canadese (zie hierboven). Dit is historisch gezien niet juist omdat Canada indertijd een andere vlag had. Maar was dat de bedoeling van dit kaartje? Natuurlijk ging het niet om de vlaggen zelf, die werden geplaatst als aanwijzing voor de nationaliteit van de troepen. En zeker met een bekende vlag als de Canadese zal dat voor veel lezers direct duidelijk zijn geweest. Laten we kijken hoe het kaartje eruit had gezien met de historisch juiste vlag. Zou een gemiddelde lezer die kennen? Je moet erg veel weten over het Britse imperium om deze vlag te duiden.

De Canadezen in 1965 een ander vlag kozen maakt alleen de vlag anders, niet het land, of het moet de emancipatie ervan zijn. En kan ook de Duitse vlag uit 1944 met die van na 1945 worden ingewisseld? Nee, dat kan dus niet. De huidige bondsrepubliek is niet gelijk te stellen aan Nazi-Duitsland. Een kaartje zoals hiernaast met de moderne Duitse vlag zou dus ook onjuist zijn.

Overzichtelijk boven pietluttig

Jurg Blom student religiewetenschappen

Voor de maker van het genoemde overzichtskaartje bestaat er een aantal redenen om de huidige Canadese vlag te verkiezen boven die vóór 1965 werd gebruikt. De eerste reden is echter zeer ondenkbaar; op dit soort kleine kaartjes zijn details in een vlag vaak moeilijk te herkennen, zeker wanneer de vlag een wapenschild bevat. Hoewel het natuurlijk hoogst onwaarschijnlijk is dat het leger van Bermuda, Gibraltar of the Isle of Man in 1944 delen van de (Zeeuws-)Vlaamse kust bevrijdde, zou de Canadese pre-1965-vlag hiermee verward kunnen worden.

De huidige Maple Leaf is een stuk herkenbaarder dan de historische Canadese vlaggen, en dus geschikter voor dit soort kaarten.

Een meer voor de hand liggende reden is de historische onjuistheid van het gebruik van de oude Canadese vlag. The Canadian Red Ensign stamt af van de 'originale' Britse Red Duster. De Britse variant van dit vaandel is nog steeds in gebruik, maar heeft enkel een officiële status op zee. Dit gold ook voor het Canadese Rode Vaandel. Echter werd de vlag ook te land gebruikt, zij het onofficieel. Tot 1965 gold de Britse Union Jack als *de facto* Canadese vlag te land.

Wanneer we dus echt willen pietluttig, zou ook bij de Canadese troepen een Britse vlag vermeld moeten staan. Echter zien we dan het verschil tussen de Britse en Canadese troepen niet meer.

Al met al; om te voorkomen dat de overzichtelijkheid van de overzichtskaarten in het gedrang komt, vind ik het voor de makers van de kaarten gerechtvaardigd om de huidige variant van de Canadese vlag te gebruiken in plaats van de oude variant!

In online beeldbanken zijn veel foto's uit de oorlog te vinden, ook met beelden waarop vlaggen te zien zijn. Een witte vlag op de toren, de rood-wit-blauwe vlaggen in de straat, vlaggen van de bevrijders. Deze foto's komen uit de beeldbank van het Stadsarchief van Dordrecht. In de beeldbanken van veel andere plaatsen in Nederland zijn opnamen te vinden zoals deze.

beeldbank.regionaalarchiefdordrecht.nl

1

2

3

- 1 De witte vlag wappert op de toren van de Grote Kerk, als signaal van overgave op 13 mei 1940.
- 2 Een aan de Oranjelaan in de MTS gevestigde post van het Rode Kruis.
- 3 Duitse soldaten lopen op 4 mei 1945 – nog steeds bewapend – door de stad.
- 4 Op de stadshuistoren wordt ook de Britse vlag uitgestoken.
- 6 Viering van de bevrijding van de Duitse bezetting op de Groenmarkt.
- 5 Publiek bijeen op het Bagijnhof tijdens de bevrijding

- in mei 1945. Vlaggen van de Sovjet-Unie (?), Verenigde Staten, Nederland en de Britten sieren de 'Vrijheid'-zuil.
- 7 Boven de hoofdingang van het Diaconessenhuis worden de Amerikaanse, die waarschijnlijk speciaal voor deze gelegenheid huisgemaakte vlag met opvallend smalle rode banen, een Nederlandse en een Britse vlag gehesen.
- 8 Begrafenisdienst in de Grote Kerk van de omgekomen verzetsstrijders. Nederlandse vlaggen bedekken de kisten.

4

5

6

7

8